

MAGYAR INFORMÁCIÓS TÁRSADALOM – ÉVES JELENTÉS 2005

MAGYAR INFORMÁCIÓS
TÁRSADALOM –
ÉVES JELENTÉS
2005

ITTK Csoport

Magyar információs társadalom Éves jelentés 2005

Készítette a
BME–UNESCO Információs Társadalom-
és Trendkutató Központ (ITTK) és az
INFONIA Alapítvány kutatócsoportja:

Molnár Szilárd, kutatásvezető

Borovitz Tamás

Csótó Mihály

Füzesi Péter

Juhász Lilla

Kollányi Bence

Rab Árpád

Székely Levente

Z. Karvalics László

Budapest, 2006. január–március

A kiadvány szakmai támogatói:

GKIeNET

Internetkutató és Tanácsadó Kft.

GKIeNet Kft.

 TÁRKI
TÁRSADALOMKUTATÁSI INTÉZET RT

TÁRKI Rt.

Tartalomjegyzék

Vezetői összefoglaló	6
A magyar információs társadalom nemzetközi kontextusban	13
Közép-európai tanulságok	14
Az Európai Unió információs társadalom politikája 2005-ben	16
Számok és összefüggések	18
2005-ben valóban stagnált a háztartások számítógép- és internetellátottsága?	18
Szélessáv: ahol előzzük Európát	21
A hozzáférés ára	24
Az örök kérdés: az internetet nem használók mivel indokolják távolmaradásukat?	27
Esélyegyenlőség, fogyatékkal élők	28
Nem csökken a digitális megosztottság	28
Akadálymentes digitális világot!	29
Nemzeti stratégiák, programok	33
Stratégiák és programok hálójában	33
Regionális Információs Társadalom Stratégiák – egy esszenciális rendszerszint aktiválása	34
Közháló	35
Sulinet program	37
Információs közmű, informatikai infrastruktúra	40
E-gazdaság	42
A vállalati szféra nagy része már az információs társadalomban	42
E-közigazgatás	46
A törvényi-szabályozási háttér változásai	46
Elektronikus önkormányzat	51
Legjobb gyakorlataink 2005-ben	54

Bevezető

A Magyar Információs Társadalom Éves Jelentés második alkalommal készült el azzal a céllal, hogy reflektáljon a hazai információs társadalom fejlődésének irányára, dinamikájára, és felmérje a legfontosabb, a technológiai változásokkal összefonódó társadalmi, gazdasági hatásokat és fejleményeket.

Az információs társadalom fogalmával leírt kihíváseggyüttes ma már nem hagy érintetlenül semmilyen területet – az egészségügytől a kultúrán keresztül a területfejlesztésig mindenre hatással van. Am ahogy vita övezi a hazai gazdaság vagy foglalkoztatáspolitikai teljesítményét, úgy az „információs társadalmi teljesítmény” megítélése körül is igen sok az egymásnak ellentmondó kutatási eredmény, vélemény. Az információs társadalom hazai fejlődését emiatt természetesen nemzetközi kontextusban is értelmezni kell – a mért alapadatok összevetésével (néhány esetben meghatározásával), néhány fontosabb összefüggés bemutatásával.

Ráadásul Magyarországon az „információs társadalom” a politikai szcénának még mindig csak alacsony szintű stratégiai és tervezési darabja, így az átfogó, komplex és korszerű információs társadalom értelmezéshez képest eleve leszűkített résztémáival van jelen. Tanulmányunk így nem lehet normatív: nem avval kapcsolatban fogalmaz meg állításokat, hogy milyennek kellene lennie a magyar információs társadalom fejlesztésének, hanem arról, hogy az, *amit információs társadalom fejlesztés alatt értettünk, milyen arcát mutatta a 2005-ös évben.*

Abban bízunk, hogy a jelentés nyomán tisztább kép rajzolódik ki az aktuális fejleményekről, s ezzel sikerül elősegíteni a szakmai alapú diskurzus elmélyítését a politika, a tudomány, az üzleti és a civil szereplők között.

Minden észrevételt, kritikát, kiegészítést szívesen várunk.

Molnár Szilárd
kutatásvezető

Rövid összefoglaló

2005-ben – immár hagyományosan – a penetrációs adatok üzentek legerőteljesebben arról, hogy az információs társadalmi „kiindulópontnak” tartott ellátottsági mezőben nem változtak meg az előző évek kedvezőtlen tendenciái:

a lakosság, a háztartások számítógép- és internethasználati mutatóinak a vártnál jóval kisebb ütemű növekedését láttuk 2005-ben is, hiszen míg 2002-ben az előző évhez képest 39 százalékkal bővült az összes internet-előfizetés száma a KSH adatai szerint, addig ez az arány 2004 és 2005 között 12 százalékra csökkent.

Igaz, az erre irányuló adatfelvételek több esetben is ellentmondásos eredményeket hoztak 2005-ben, ám ezek összegzése, összevetése után azt látjuk, hogy – a különböző adatfelvételek eltérő alapsokasága miatti eltéréseket figyelmen kívül hagyva –

- a háztartások számítógép-ellátottsága 31 és 54 százalék között,
- a háztartások internetellátottsága 15 és 19 százalék között, míg
- a lakosság internethasználati mutatója 25 és 35 százalék között mozog.

Utóbbi mutató kapcsán az Eurostat Magyarországon körülbelül 3 millió főt (16 és 74 év között) tekint internethasználónak, ami az egyharmados arány felé húz. Az internet-hozzáféréssel rendelkező háztartások számát abszolút értékben 600 és 690 ezer között becsülték a felmérések 2005-ben. Magyarország ezekkel az eredményekkel változatlanul nem tudott előrelépni az európai felkészültségi ranglistákon, lemaradásunk nem változott az EU25 tagállamok átlagához képest.

A számítógép-használók többsége ugyanakkor egyben internethasználó is, több mint kétharmaduk (68%) látogatja a világhálót, viszont változatlan maradt az a kedvezőtlen folyamat is, mely szerint az új számítógép- és internetfelhasználók száma alig bővült, így a hálózati polgárok társadalmi összetétele érdemben nem változott, azaz a digitális megosztottság sem csökkent.

A számítógéppel rendelkező magyar háztartások fele egyben rendelkezik internet-hozzáféréssel is, melyek többsége szélessávú DSL vagy kábeles kapcsolat. Összességében a háztartások internetkapcsolatainak valamivel több mint kéttizede modemes, egytizede ISDN, közel egyharmada DSL, ennél valamivel kevesebb kábeles, ezen kívül mintegy 7 százalék mobiltelefon segítségével kap-

csolódik az internethez. A 2004-es eredményekhez képest – ahol ez 43 százalék volt –

a szélessáv részesedése az összes otthoni hozzáféréseken belül 2005-ben 67 százalékosra bővült.

A magyarok egyre több időt töltenek a világhálón, 2005-ben hetente átlagosan 11 órát, míg az átlagos nyugat-európai felhasználó heti 10 óra 15 percet.

Mindez azonban csak szépségtapasz:

az internethasználat belső struktúrájának minőségi változása mellett még mindig nem lendült át az S-görbe egy dinamikusabb növekedési pályára, s ennek egyik súlyos következményeként a meglévő digitális törésvonalak tovább mélyültek.

Az új belépők vészes hiányáról árulkodik, hogy az átlagos magyar internetező már négy éve használja a világhálót. A megosztottság tényét sajnos az sem tomítja, hogy

2005-ben Magyarországon közel 600 ezerrel bővült a mobil-előfizetések, és körülbelül kétszázezerrel a szélessávú hozzáféréssel bíró háztartások száma.

A jelenleg egyharmad-kétharmad arányban megosztott hazai információs társadalom legfőbb társadalompolitikai kihívása, hogy miként lehet gyorsan és eredményesen megszólítani azt a közel 5 és fél millió felnőtt lakost, illetve azt a körülbelül több mint 3 millió háztartást, ahol az internet és a PC használata egyáltalán nem vált elfogadottá, igényelt tevékenységgé.

A World Internet Project 2004-es és 2005-ös adatai alapján elmondható, hogy az idősek, a kistelepüléseken élők, illetve a roma származásúak egyaránt kedvezőtlenebb helyzetben vannak IKT-elérés és -használat szempontjából. Az IKT eszközökhöz való hozzáférés tekintetében a romák esetében találunk kiugróan alacsony értéket, ők az átlaghoz képest feleannyira ellátottak, míg az idősek és a kistelepüléseken élők az átlagosan hozzáférhető eszközök mindössze 70–80 százalékával rendelkeznek.

A fogyatékkal élők, valamint a leszakadó rétegek integrálása az információs társadalomba igen lassú és hosszadalmas folyamatnak tűnik Magyarországon, változatlanul csak elszórt, nem jelentős hatékonyságú kezdeményezések jellemzőek.

A működő projektek jelentős része – egy-egy minisztériumi szintű program mellett – továbbra is az érdekvédelmi szervezetek, alapítványok munkájának eredménye. Sajnos ez a fogyatékossgal élők hátrányos helyzetének konzerválásához vezethet, ráadásul így éppen azok nem tudnak élni a modern kor nyújtotta lehetőségekkel, akik a leginkább rá lennének szorulva azokra.

Ellentmondásos a 2005-ös év két nagy állami – a Közháló és a Sulinet Expressz – programja társadalmi, gazdasági hatásának megítélése.

A Közháló program eredményeként 2005 végéig 2530 településre már elért a szélessávú rendszer, azaz az összes hazai település 81 százalékára, viszont ez nem jelenti azt, hogy minden itt lévő háztartás számára is elérhető lenne a szélessávú infrastruktúra – így az elérésben és a használatban tapasztalható „települési lejtő” mérete nem csökkent.

Magyarország üzletileg kevésbé vonzó településeinek önkormányzatai és társulásaik 2005-ben több mint egymilliárd forintot pályázhattak szélessávú hálózat kiépítésére, aminek következtében a közeljövőben talán jelentősebb elmozdulás várható a falusi háztartások jelenleg mindössze 4 százalékos szélessávú internetkapcsolatának elterjedtségében. Ugyanez az arány a városokban 10, a fővárosban pedig 15 százalék.

2005-ben csaknem 18 milliárd forintért vásároltunk számítástechnikai eszközöket a Sulinet Expressz program segítségével, aminek több mint egyharmadáért komplett konfigurációkat szereztek be a családok,

így a 2003 júliusában indult állami programnak köszönhetően 2005 végéig 180 ezer új számítógép került a háztartásokba. Sajnos a hazánkhoz hasonló mutatókkal rendelkező országokban – mint például Csehországban –, állami programok nélkül is ugyanezt a fejlődési ütemet tapasztaljuk, így mindenképpen vita tárgyát képezi a hazai program hatásának megítélése. Az idősoros adatok azt mutatják, hogy elsősorban a már PC-vel rendelkező háztartások számítógép-ellátottsága bővült, azaz inkább azok használták ki az adókedvezményt, akiknél már voltak ilyen eszközök. A jövőben megfontolandó, hogy érdemes-e az önkéntes részvételre támaszkodó programokat támogatni, hiszen ezek jellemzően csak azokat tudják elérni, akik egyébként is nyitottak az IKT eszközök használatára.

2005 legfontosabb hazai eseményei között mindenképpen

ki kell emelni a tudatos és eltökélt szabályozási erőfeszítések eredményeit, melyek közül az egyik legfontosabb közvetlen következménynek az internet-hozzáférés költségeinek érzékelhető csökkenését kell tartanunk.

Az IHM elemzése szerint a jelenleg keskenysávon internetezőök nagy része azonnal áttérne szélessávra 5–6000 forintos havidíjért. Ez a piaci ár általánossá vált 2005 harmadik negyedére, így 2002-től napjainkig a szélessávú internet tarifái nominális értéken 40 százalékkal csökkentek, a mobilszolgáltatás árai nominálisan 44 százalékkal mérséklődtek, míg a vezetékes telefon reálértéken 3 százalékkal lett olcsóbb.

Magyarország úttörő lendülettel szabályozta törvényben az elektronikus információszabadságot, és tette lehetővé törvényes keretek között a hozzáférést a közadatokhoz.

Ennek eredményeként két év alatt mintegy 25 ezer közhivatal adatai lesznek elérhetők az interneten keresztül. A törvény előírja a tételesen meghatározott közérdekű adatok interneten történő közzétételét, a jogszabálytervezetek, jogszabályok és részben a bírósági ítéletek anonimizált változatának nyilvánosságra hozását, valamint az adatok kereshetőségét, fellelhetőségét szolgáló egységes közadatkereső rendszer kialakítását. A törvény arra is kötelezi a minisztériumokat és önkormányzatokat, hogy a világhálóra feltett jogszabálytervezeteikhez véleményezési lehetőséget biztosítsanak honlapjukon, mely lehetővé teszi az állampolgárok közvetlen beleszólását a törvényalkotási folyamatba.

Hasonlóan előremutatónak tartjuk a 2005-ben hatályba lépett közigazgatási eljárásról szóló törvényt (KET), amely számos új, ügyfélbarát jogintézményt honosít meg a hatósági eljárásokban. A KET szerint – mely a majdnem 30 éves államigazgatási eljárásról szóló törvényt váltja fel – minden hivatalnak biztosítania kell az elektronikus kapcsolattartás valamilyen formáját az állampolgárok felé, a vezetékes telefontól a mobiltelefonon át az e-mail lehetőségéig. A törvény a magyar közigazgatás vélhetően gyökeres reformját fogja magával hozni, hiszen az ügyeket tematizálni és tipizálni kell az eredményes munka és a kezelhetőség érdekében, amit csak az informatika segítségével lehet megvalósítani.

Jellemző, hogy az Ügyfélkaput – ami 2005-ben indult el – az internetezőök 7 százaléka használta már, ami az alapsokaságra vetítve körülbelül 150 ezer főt jelent (GKI, 2005). Az e-közigazgatás egyik legnépszerűbb eleme az adózással kapcsolatos: összességében a tavalyi évben Magyarországon az 5,2 millió adóalany által készített mintegy 10 millió adóbevallásból 523 ezer jutott el interneten a hivatalba, az újonnan indult Ügyfélkapun keresztül pedig 66 ezer beval-

lást küldtek az adózók. 2005 során a hivatal által elérhetővé tett 135 különböző nyomtatványkitöltő programot hétmillió alkalommal töltötték le, ilyen szoftverrel 1,2 millió SZJA-bevallást töltöttek ki – az elektronikus úton történő személyijövedelemadó-bevallás a vártnál is gyorsabban terjed. Az említett tények alapján talán nem véletlenül nyerte el az APEH az eKormányzat Díjat 2005-ben.

Mindez jó esélyt nyújt arra, hogy az elektronikus ügyintézés irányában egyébként nyitott magyar társadalom számára az e-közigazgatási szolgáltatások még inkább vonzóvá váljanak, és így talán ez a terület ösztönzőleg hathat a háztartások, egyének digitális írástudásának növekedésére is.

Az IKT eszközök társadalmassítása, azaz a használat elősegítését segítő szolgáltatások, akciók, programok elindítása válik a legnagyobb feladattá a következő években, így felvetődik a kérdés, kik adhatják az elmúlt éveknél dinamikusabb növekedés társadalmi bázisát a jövőben.

Azt láttuk az eddigi adatok alapján, hogy a világhálót használni kezdők száma gyakorlatilag nem bővült, míg azok, akik már felhasználók, egyre nagyobb arányban válnak szélessávú internetezővé. Hiába tűnik azonban kedvezőnek ez a növekedés, a szélessávú hozzáférés árának letörése nem elégséges eszköz a még nem felhasználók meggyőzésére.

Kétségtelen, hogy néhány éve a magáncélú ADSL internet-hozzáférés ára átlagosan 13 ezer forintba került havonta, míg 2005 végére már 5–6 ezer forint körüli összegért is elérhető vált ez a szolgáltatás. A PC-k átlagos ára 2003-ban 126 ezer forint, 2005-ben már „csak” 96 ezer forint volt. Az internetelés anyagi feltételei valóban javultak, ami vissza is tükröződik például a nagy sáv szélességű kapcsolatok elterjedésében, de nagyon úgy tűnik, a szakpolitika megfeledezett a modemes eléréssel, illetve a csak ilyen csatlakozási lehetőségekkel rendelkezőkről.

A közel 500 ezer szélessávú háztartás mellett a Nemzeti Hírközlési Hatóság adatai szerint

2005-ben 280 ezer háztartás még mindig modemmel kapcsolódott a világháléhoz.

Ez az összes otthonról internetező család mintegy 25-35 százalékát teszi ki, így talán a sok ADSL akció és a szélessávú infrastruktúra támogatása mellett nem kellene megfeledezni erről a jelentős rétegről sem, hiszen

a digitális megosztottság mértéke a modemes és a szélessávú felhasználók között még mindig kisebbnek tekinthető, mint a digitális írástudatlanok és az írástudók között.

A legtöbb IKT eszköz használatának esetében feltételezhető egy evolúciós folyamat, azaz az új felhasználók először az olcsóbb, kevésbé fejlett eszközökbe ruháznak be. Vélhetően például a mobiltelefon esetében sem a legmodernebb, a legtöbb szolgáltatást nyújtó készüléket, illetve előfizetési csomagot vásárolják meg az új felhasználók, amit jól példáz a prepaid és az előfizetések arányának gyökeres megváltozása is Magyarországon.

Ugyanez igaz lehet az internetre is. Az új felhasználók az első kipróbálás, az első közvetlen élmény érdekében nem biztos, hogy azonnal a legfejlettebb – ráadásul az olcsóbb lehetőségek esetében több éves hűségnyilatkozat aláírásával járó – technológiába kívánnak beruházni.

Az internet lehetőségeinek, előnyeinek közvetlen, különösebb elkötelezettség nélküli kipróbálására alkalmasnak tekinthető a modemes hozzáférés, így a bizonytalankodók, az árérzékenyek, a szélessávú infrastruktúra hozzáféréseben korlátozottak esetében erről a technológiáról nem kellene lemondani.

Az Eneten 2005-ben végzett adatfelvételére támaszkodó számításaink szerint a már hozzáféréssel rendelkező háztartások közül 48 ezer migrált modemről szélessávra, míg az új belépők esetében a szélessávot választók száma „csak” 17 ezer volt. A kicsi elemszám miatti viszonylag magas mintavételi hibahatár következtében ezek a számok csak nagyságrendek becslésére alkalmasak, mégis jól látható, hogy

a fejlettebb technológiát elsősorban azok választják, akiknek már volt arra módjuk, hogy egy fejletlenebb, és talán olcsóbb lehetőségben kipróbálják annak hasznát, előnyeit.

Ehhez még vegyük hozzá, hogy a keskenysávot használók átlagosan havi 4800 forintot fizettek a hozzáférésért 2005-ben, míg a szélessávot használók átlag 8200 forintot. Ez jelentős különbség lehet azok számára, akik érzékenyek a költségekre.

Természetesen ezzel csak azt szeretnénk hangsúlyozni, hogy a szélessávú infrastruktúra közművesítésének nagyon fontos folyamata mellett egyelőre nem kell megfélemlíteni a modemes világról sem, hiszen ez egy nehezen megkerülhető első lépésőfokot jelent az új felhasználók számára.

Továbbra is nagyon magas azoknak az aránya Magyarországon, akiknek igen kevés közvetlen kapcsolata van az információs társadalom jellegadó technológiai alaprendszerével. Az összes nem használó közel 60 százaléka lakik olyan háztartásban, ahol sem internet, sem számítógép, sem internetező nincs. Az Eneten felmérési adatai szerint

a még internetet nem használók 66 százalékát személyesen még soha senki nem akarta meggyőzni a világháló használatáról.

Ez elképesztően magas arány ahhoz képest, hogy szinte másról sem hallani itthon és az unióban, mint a használat kiterjesztéséről. Az Európai Bizottság „i2010: európai információs társadalom a növekedésért és a foglalkoztatásért” címet viselő legújabb stratégiája újra megerősíti, hogy a befogadó információs társadalom kiépítésében központi szerep jut az információs és kommunikációs technológiai (IKT) eszközök alkalmazásának, kiterjedt használatának.

Magyarország kilátásait nagyban meghatározza, hogyan teljesít az unió, amelynek potenciális növekedési rátája várhatóan 1 százalékra, azaz akár a lisszaboni cél egyharmadára is visszaeshet. Az átlagos termelékenységi szint és a kutatás-fejlesztés összehasonlító mutatói 1996 óta évről évre romlanak. Az EU negyedannyi szabadalommal büszkélkedhet, mint az USA, ahol a lakosság 32 százalékának van egyetemi vagy hasonlóan magas szintű végzettsége (ez az arány Európában csak 19 százalékos). Hazánk nincs könnyű helyzetben, hiszen szinte minden lényeges mutatóban messze az uniós szint alatt teljesít. Megfelelő növekedési pálya nélkül (mint amelyet a skandinávok, kontinensünk vezető információs társadalmi leírtak) Európa „alsóházából” a középmezőnybe emelkedve is csak a lemaradás állandósulhat.

Ebből a szempontból paradox módon még szerencsés is lehet a 2006 közepén esedékes kormányváltás. Noha a szaktárca, az IHM várhatóan „feloldódik” valamilyen minisztériumi integráció részeként, de talán feláll az első olyan kormány, 17 évvel a rendszerváltás után, amely végre feladatának tekinti, hogy megkezdje az információs korszak versenyképességi hídfőállásainak kiépítését.

A magyar információs társadalom nemzetközi kontextusban

A felkészültségi (e-readiness) vizsgálatok az egyes országok fejlettségét értékelik az információs társadalom szempontjából, jellemzően statisztikai gyűjtésekre épülnek, az eredményeket rendszerint valamilyen rangsor formájában teszik közzé. A választott indikátorok minden esetben eltérőek, nagyban függenek a kutatóintézetek információs társadalom meghatározásaitól, a versenyképesség legfontosabbnak ítélt szempontjaitól.

A bridges.org rendszeresen áttekinti a felkészültségi méréseket, legutóbbi jelentésükben két nagy csoportot különítettek el: míg az *e-gazdasági jellegű rangsorok* kizárólag a versenyképességet, a gazdaság teljesítőképességét állítják az elemzés fókuszába (pl. EIU e-Business Readiness Rankings), addig az *e-társadalmi rangsorok* nagy hangsúlyt fektetnek a társadalmi mutatókra is (pl. IDC Information Society Index, World Bank Knowledge Assessment Methodology). A kétfajta elemzés egyes országok esetében vezethet hasonló eredményre, ugyanakkor úgy tűnik, hogy a kizárólag technológiai-gazdasági elemzések sok esetben félrevezetőek, azok alapján az egyes országok teljesítménye nem ítéltető meg teljes mértékben.

A világ egymással versenyző régiói közül az elmúlt évben – több felkészültségi vizsgálat szerint is – ismét a korábbi dobogós helyeken találhatjuk az Egyesült Államokat. Az évezred elején bekövetkező dot-com összeomlás és a több éve húzódó általános gazdasági recesszió enyhülésével az informatikai iparág is új erőre kapott a tengeren túl.

Mindeközben a Távol-Keleten a dinamikus fejlődő Szingapúr és Dél-Korea tovább erősítette pozícióit. A régió országainak versenyképessége nagymértékben a technológiaközpontú, sok esetben autoriter állami fejlesztésekből következik. Ennek ellenére jelenleg a legdinamikusabban fejlődő országok ebben a régióban találhatók.

Ha az egyes – részletes indexekkel dolgozó – readiness vizsgálatokból kizárjuk a társadalmi dimenziókat, a listákat vezető észak-európai, skandináv államok elé rendre a korábban is említett az ázsiai országok lépnek. Vajon ez követendő példát jelent a világ többi régiója számára is? Az Európai Unió tervezési folyamatában még biztosan jó ideig a fent vázlatosan ismertetett két megközelítés közül az – európai hagyományokhoz közelebb álló – társadalmi faktorokkal is számoló mutatókat érintő fejlesztések lesznek meghatározóak.

A jelenlegi helyzet azonban hosszú távon nem tartható fenn. Az Európai Unió összességében stagnáló, kis mértékben javuló eredményekkel szerepel a legjelentősebb nemzetközi readiness elemzésekben. Ez hosszú távon tartós lemaradás-hoz vezethet. Hiába találni az észak-európai, skandináv országokat rendre a fel-

készültségi listák élén, ha a nyugat-európai országok többsége az információs társadalom szempontjából fontos kérdésekben csak nagyon lassan képes változni, míg az új keleti tagok sem járulnak hozzá kellőképpen a régió versenyképességének növeléséhez.

Mára az európai fejlesztéspolitikával foglalkozó szakértők egyöntetűen a lisszaboni stratégia teljes csődjéről beszélnek; belátták, hogy Európa 2010-re nem válik a világ legversenyképesebb régiójává, elmaradtak ugyanis az ehhez szükséges megalapozó lépések. Ennek egyik első nyilvános kimondása a Wim Kok vezette magas szintű bizottság tevékenységéhez köthető. Azóta a politikai döntéshozók is ráeszméltek arra, hogy az egymással laza kapcsolatban álló, heterogén, változásokra lassan reagáló unió nem képes hatékonyan szerepelni a nemzetközi versenyben. A readiness vizsgálatokból első olvasatra továbbra is egy hirtelen technokrata váltás következik, és az európai szociális és kulturális hagyományok – legalábbis ideiglenes – félreállítása.

Ha azonban jobban megnézzük, a sikeres ázsiai technokrata modell sem szűkíthető kizárólag a technológiai fejlesztésre, vagy az alapinfrastruktúra kiépítésére – a humán tényező kvalitása minden esetben része a sikernek. A Világgazdasági Fórum egyik elemzésében például kiemeli, hogy Szingapúr vezető helyének egyik legfontosabb oka, hogy a matematikai és a természettudományos oktatás színvonala első vonalbeli, de a határozott kormányzati szerepvállalás is feltehetően a sikernek.

Összefoglalva: három egymással is versenyző fejlesztési elképzelés küzd – a korábban említett Egyesült Államok képviseli a szabad piaci fejlesztési elképzeléseket, és az ázsiai tudatos, gyakran autoriter eszközökhöz nyúló információtársadalom-építés adja az ellenpólust. Eközben Európa, a legmagasabb versenyképességi célokat maga elé tűzve, nem képes saját belső társadalmi problémáival megküzdni. Ahhoz tehát, hogy a nemzetközi munkamegosztásban a lehetőséghez mértén továbbra is a legmagasabb hozzáadott értékkel végzett tevékenységeket vonzza a régió, változásokra van szükség. A technológiai fejlesztésekben és a társadalmi mutatókban egyaránt fejlett északi modell kiterjesztésével, tudatos, de társadalmilag érzékeny információtársadalom-építéssel képes lehet az EU versenyképességének fokozására és a kontinens arculatának egyidejű megtartására.

Közép-európai tanulságok

Izgalmas változások zajlanak az unió bővítését követően kirajzolódó új keleti határokon, valamint az egykori Szovjetunió egyes utódállamaiban. A nemzetközi információs társadalom felkészültségi vizsgálatok tanulsága szerint ugyanis a kelet-közép-európai országok többségében mintha megtorpant volna a fejlődés,

az elmúlt három évben más országokhoz viszonyítva Lengyelországnak és Csehországnak romlott leginkább a teljesítménye.

Ezzel szemben az is jól látszik, hogy egyes országcsoportok, mint a balti államok, kitartó, innovatív politikájukkal sok szempontból képesek a régi uniós tagországok számára is mintaként szolgáló fejlesztési modelleket létrehozni. Erre jó példa Észtország: az ország élen jár az e-kormányzati és az e-demokráciához kapcsolódó fejlesztésekben. Tavaly a világon elsőként itt volt lehetősége például minden szavazópolgárnak az internet segítségével voksolni a helyhatósági választásokon.

A fejlett technológiák importjával a kelet-közép-európai országok képesek egyes jól mérhető mutatóikon javítani, ez azonban hosszú távon csak arra elegendő, hogy a második vonalba kerüljünk be. Az innovatív országokkal összehasonlítva a követők tartósan megtartják hátrányaikat, sőt adott esetben növelhetik is azokat. Az elérendő cél ugyanis folyamatosan változik, a modellek másolása ezért nem vezethet teljes sikerre. A régió országai a térségben rejlő geopolitikai lehetőségek kiaknázására, az egyes jól meghatározható fókuszált fejlesztésekre és minél több innovációra építve érhetnek el sikereket.

Régióinkban – országonként eltérő iramban, de – zajlik a közigazgatási struktúrák modernizációja, a korábbi működésmódok átalakulása, az eddigi infrastrukturális hiányosságok pótlása: az információs társadalom fejlettsége Közép-Kelet-Európa több országában a korábbi EU-tagok szintjét ostromolja.

A térség országai nem tétlenkedtek 2005-ben: Lengyelországban informatizációs törvényt fogadtak el; Ukrajnában aláírták az IKT-törvényt; Észtországban elektronikus szavazásra került sor, Fehéroroszországban megszületett az új távközlési törvény, és Informatizációs Hivatalt hoztak létre; információs társadalom stratégia megalkotásáról határoztak Szerbiában, szélessávú stratégia készült Szlovákiában – csak hogy néhány példát említsünk a jogi-szabályozási háttérben történt, remélhetőleg további katalizáló hatásokat kiváltó újdonságokról.

Térségünk továbbra is kiemelt célpontja a befektetőknek, ami nem meglepő, hisz a közép-kelet-európai országokra egyre inkább jellemző a gyors gazdasági növekedés, az alacsony infláció; és persze a bővülés, terjeszkedés lehetősége is kecsegtető az investícióban gondolkodók számára. A befektetők, multinacionális cégek 2005-ben is élen érdeklődtek Közép- és Kelet-Európa iránt: folyamatos a mozgolódás a távközlési piacon, emellett sorra nyílnak a térségben a leányvállalatok, képviseletek, kutatóközpontok.

Az Economist Intelligence Unit új e-felkészültségi rangsorában a régió több országa is a „nyertesek” közé került, azaz azon államok közé, melyeknek az eredményei a legjelentősebb javulást produkálták az elmúlt egy évben. Szlovénia

például a 31-ik helyről lépett előre a 27-ikre, Lengyelország a 36-ikról a 32-ikre, Szlovákia pedig öt helyet javított (39»34). Magyarország a harmincadik a listán, míg a régió legjobbjá (a 26. helyen) Észtország lett.

Persze hiba lenne azt gondolni, hogy a térség országainak kormányzatai már elégedettek lehetnek az elért eredményekkel, hisz számos adat világosan megmutatja, hogy még jócskán akad tennivaló. Említhetjük itt, hogy Oroszországban még mindig 42 ezer lakott településen nincs kiépítve a telefonhálózat, vagy hogy Romániában – egy 2005. év eleji felmérés szerint – a lakosság 74 százaléka nem használ PC-t.

Az Európai Unió információs társadalom politikája 2005-ben

Az Európai Tanács 2000 márciusában indította el a „lisszaboni stratégiát” mely grandiózus célként határozta meg, hogy az Európai Uniónak a világ legversenyképesebb tudásalapú társadalmává kell válnia 2010-re. A gazdasági növekedést, 70%-os foglalkoztatottságot, a társadalmi integráció fokozódását sürgető akcióterv megvalósulásában kulcsszerep jutott az információs és kommunikációs technológiáknak, ezért határozott az Európai Bizottság az eEurope kezdeményezés beindítása mellett – a politikai tervezés rangjára emelve ezzel az információs társadalom építésének ügyét.

A lisszaboni stratégia értékelését, az eredmények és hiányosságok számbavételét, az új irányvonal meghatározását már a 2004 novemberében hivatalba lépő Barroso-bizottság végezte el. Az új szupranacionális politikai elit nemcsak új stratégia, új prioritások meghatározása mellett döntött, de megváltoztatta az információs társadalom bizottságon belüli kezelését is. A digitális konvergencia mintájára szakpolitikai szinergiát hajtott végre, és az információs társadalom építésének ügyét a médiaipar fellendítésével összefonva határozta meg egyetlen biztos, Viviane Reading vezetése alatt.

A lisszaboni stratégia középtávú értékelése rávilágított az információs és kommunikációs technológiákkal kapcsolatos hiányosságokra:

- Az IKT hozzájárulása az EU termelékenységnövekedéséhez 40%-os, míg az USA-ban 60%-os volt 1995 és 2000 között. A lemaradást az IKT-re fordított gyengébb befektetésekkel magyarázta a Barroso-bizottság.
- Az unió IKT piaca 2005-re lelassult, mindössze 2,9%-os növekedést produkált, míg a globális piac 4,2%-os növekedést könyvelhetett el.
- Az IKT kutatás-fejlesztéshez történő hozzájárulás az EU-ban 20%, míg a vezető OECD-országokban 30% volt 2005-ben.
- A kutatás-fejlesztéssel kapcsolatos beruházások fókuszában világszerte az IT hardver áll, míg Európában még mindig az autógyártással kapcsolatos

kutatás-fejlesztési beruházások vezetnek, leképezve ezzel az ipari társadalmak jellemző struktúráját.

- A privátszektor beruházása mindössze 38% az EU-ban, míg ez az arány világszerte 60%-os.

Az értékelés a jövő várható irányvonalaként a következőket határozza meg:

- Az autópárral kapcsolatos jövőbeni innovációk 90%-ának hajtóerejét az IKT adja majd.
- Az elektronikai ipar, az elektronikus kommunikáció, valamint a digitális tartalmak és szolgáltatások konvergenciája várható a következő években.
- A digitális szolgáltatásokra épülő új gazdaság „motorja” a szélessávon alapuló internetpenetráció, az audiovizuális és multimédiás tartalom lesz.
- Az információs és kommunikációs technológiák használata digitális műveltséggel felvértezett társadalmat kíván, hogy a növekvő alkalmazásokkal járó előnyt mindenki élvezze. A befogadó információs társadalomnak arra is fel kell készülnie, hogy 2020-ra az EU-tagállamok többségében a lakosság 40%-a 65 évesnél idősebb lesz.
- A közszolgáltatásokba történő beruházás önmagában elégtelen: a folyamatot átszervezésnek kell követnie, mely a szolgáltatások minőségének javítására és a transzparencia irányába mutat. Vállalati regisztrációra és a polgári mobilitást ösztönző egyablakos ügyintézés megvalósító páneurópai szolgáltatások bevezetésére kell törekedni.
- Az internethasználat tömeges elterjedése, a bizalom és a megbízhatóság nélkülözhetetlenné teszi az internet törvényi szabályozását.

A hiányosság és a megvalósítandó új célok jegyében 2005. július 1-jén nyilvánosságra hozott „i2010: Európai Információs Társadalom a növekedéséért és foglalkoztatásért” című stratégia három fő prioritásban jelölte ki az információs társadalommal és médiával kapcsolatos teendőket:

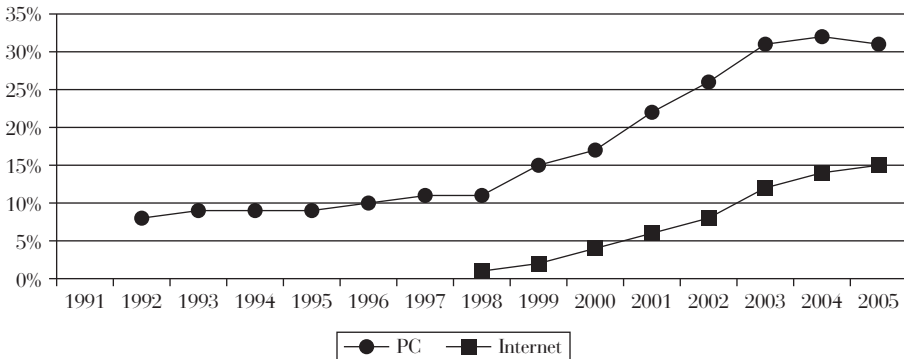
1. Az információs társadalom és média belső piacának működését szorgalmazó Egységes Európai Információs Tér létrehozása.
2. Az információ- és kommunikációtechnológiai kutatásfejlesztésre irányuló beruházás növelése.
3. Befogadó európai információs társadalom megteremtése.

Számok és összefüggések

2005-ben valóban stagnált a háztartások számítógép- és internetellátottsága?

A 2004-es Magyar Információs Társadalom Jelentés az információs társadalom bővülésének további lassulásáról szóló előrejelzései részben beigazolódtak. A World Internet Project (WIP) magyar adatai alapján elmondható, hogy hazánkban 2003 óta lényegében stagnál a számítógéppel ellátott háztartások aránya. 2005-ben a háztartások kevesebb mint harmada (31%) rendelkezett számítógéppel (PC, hordozható számítógép együtt) – az erre az évre előre jelzett 36-37%-tól ez bőven elmarad. A korábbi évek adatai szerint 2003-ban a háztartások 32%-ában, 2004-ben 33%-ában volt számítógép (1. ábra).

1. ábra. A háztartások számítógép- és internetellátottsága

Forrás: TÁRKI Háztartás-vizsgálatok, WIP

A kedvezőtlen kép azonban nem minden vizsgálat esetében mutatkozik meg. A Nemzeti Hírközlési Hatóság (NHH) megrendelésére az Eneten Közvélemény- és Piackutató Központ által készített kutatás szerint a háztartások több mint felében (54%) van számítógép, mintegy ötödüknek (19%) van internet-hozzáférése, ugyanez a GKI Gazdaságkutató Rt. szerint 14,8% a WIP 15%-os eredménye utóbbival cseng össze. Nemcsak a penetrációban, hanem a használati dimenzióban megmutatkozó lényeges különbségek elsősorban a kutatások eltérő módszertanában keresendők (1. táblázat).

Az eltérő mintakeret miatt a WIP korábbi adatfelvételeivel is nehéz összevetni a 2005-ös adatokat, amelyből a 1415 évesek – az információs társadalom szempontjából kiemelkedően fontos korcsoport – kimaradtak, így ezt figyelembe véve nem meglepő a hozzáférés és használat tekintetében megmutatkozó stagná-

1. táblázat. Kutatási eredmények 2005-ben

Kutatások 2005-ben	Minta-nagyság (elméleti)	Kérdezettek kor-megoszlása	Összes háztartás* (KSH alapján)	Számító-gép-ellátottság otthon/használat	Internet-ellátottság otthon/használat
WIP 2005	4288 (háztartás)	16 éves vagy idősebb	4 millió	31%/37%	15%/25%
Eneten	1000 (háztartás)	14 éves, vagy idősebb, kivéve a kizárólag 60 évesnél idősebbek alkotta háztartásokat	3,6 millió	54%/50%	19%/35%**
GKI	1000 (fő)	18 éves vagy idősebb	–	–/34%	14,8***%/26%

* Az egyes kutatások más-más KSH háztartásszámmal dolgoztak, ezért jelöljük az alapsokaságra vonatkozó nagyságot is.

** Teljes lakosságra vonatkoztatva $30 \pm 2\%$.

*** 14 éves vagy idősebb lakosságra vonatkoztatva.

lás. Ha elfogadjuk azt – amire számos kutatás felhívja a figyelmet –, hogy a fiatalok körében lényegesen magasabb a használati arány, akkor megállapíthatjuk, hogy a valóságban a növekedési folyamat nagy valószínűséggel nem állt meg. Kérdés csupán az, hogy ez a növekedés főképp demográfiai eredetű, azaz a felnövekvő fiatal generáció nagyobb arányú részvételének, valamint az internetet nem használó legidősebbek kilépésének (halálkozásának) köszönhető-e, vagy a korcsoportokon belül is van növekedés?

A magyar társadalom nagyjából harmada internethasználó, ugyanakkor az internetet használók társadalmi összetétele nem változott, a digitális megosztottság nem csökkent.

A WIP adatai a hozzáférés mellett a használat dimenziójában is a bővülés elmaradását mutatják. A GKI adatai alapján a 18 évesek vagy ennél idősebbek 26%-a, azaz több mint 2 millió internethasználó van ma Magyarországon, a WIP 2005-ös adatai szerint több mint 2 millió 16 éves és ennél idősebb, az Eneten szerint az internethasználók száma meghaladja, az Eurostat szerint megközelíti a 3 milliót. A kor-megoszlás figyelembevételével, az adatokat a teljes népességre kiterjesztve elmondható, hogy a WIP mindenképpen alacsonyabbnak méri az internethasználók arányát, mint a többi kutatás. Ezek alapján egy-

értelműen nem dönthető el, hogy ténylegesen a társadalom mekkora része használna internetet, de az mindenképpen látszik, hogy ennek az értéknek közelebb kell lennie a 3 millióhoz, mint a 2 millióhoz.

A számítógép-használat társadalombeli aránya ugyancsak különbözik (34% – 50%) az említett kutatásokban; a WIP és a GKI kisebb aránya elsősorban az eltérő mintavételből adódik. A számítógép-használók többsége egyben internethasználó is, több mint kétharmaduk (68%) szokott internetezni, a világhálón böngészni, elektronikus levelet küldeni, és számuk folyamatosan nő.

Az internethasználók társadalmi összetétele lényegében nem változott, a korábbi törésvonalak, amelyek elsősorban a kor és az iskolai végzettség, a jövedelem illetve a településtípus mentén szerveződtek, továbbra is fennállnak. Mindez azt jelenti, hogy a fiatalok, a magas iskolai végzettséggel rendelkezők, a magas jövedelműek, illetve a településhierarchia szerint magasabb státusú településen lakók nagyobb arányban használnak internetet.

A többség – minden felmérés szerint – otthon internetezik.

Bár a számítógéppel rendelkező háztartások többségének megvan a lehetősége arra, hogy csatlakozzon az internethez, azonban szélessávú kapcsolat sok esetben nem áll rendelkezésre. Ugyanakkor a közösségi hozzáférési pontok leginkább a kistépüléseken szüntették be működésüket, bár az ország településeinek felét a kisközségek (1000 főnél kevesebb lakos) adják, a közösségi hozzáférési pontok arányukhoz képest sokkal kevésbé vannak jelen. Az internetet a legtöbben (58%) otthonukban (is) használják, a második legnépszerűbb helyszín a munkahely, amit az iskola követ; egyéb helyeken, így a közösségi hozzáférési pontokon még ennél is kevesebben interneteznek.

Leggyakoribb internetes tevékenység továbbra is a böngészés és az e-mail küldés/fogadás.

Az internetet használók az elmúlt egy évben leginkább gyakorolt internetes tevékenységei a következők voltak: böngészőprogramok használatával információkeresés (92%), e-mail küldés (71%), fórumozás, chatelés (41%); fájlcsereprogramok használata (21%), weboldal létrehozása, vagy webnapló írás csupán keveseket jellemez (9%). Az elmúlt három hónapot vizsgálva azt találjuk, hogy a termékekről szóló információk keresése (83%), internetes újság olvasása (59%), utazási vagy szálláshely keresése (43%), játékok, képek, zenék letöltése (42%), chatelés (40%) jellemezte az internetezőket. Ennél kevésbé volt jelentős a szoftverek letöltése (25%), álláskeresés, pályázat (23%), bankügyletek intézése (13%). Az e-kormányzat „mérőszámai” is magukért beszélnek: az internetezők

több mint fele (52%) böngészett közintézmények weblapjain, több mint negyedik (27%) le is töltött hivatalos űrlapokat, 16%-uk online űrlapok küldésére is használta a világhálót.

Az átlag négy éve internetezik, a többség jónak értékeli felhasználói tudását.

A WIP tanúsága szerint több, az Eneten szerint kevesebb mint négy éve internetezik az átlag magyar internethasználó. Az internethasználathoz a többség kellő mértékű tudással rendelkezik, közel kétharmaduk legalább jónak ítélte felhasználói tudását. A felhasználói ismeretek és az internet használatának kezdete közötti összefüggés lineáris, azaz minél régebben használja valaki az internetet, annál magasabbra értékeli felhasználói tudását.

Szélessáv: ahol előzzük Európát

Internetkapcsolattal a WIP adatai szerint a magyar háztartások 15%-a rendelkezik, ez a számítógéppel rendelkező háztartások közel felét jelenti; ezek többsége szélessávú DSL vagy kábeles kapcsolat. Összességében a háztartások internetkapcsolatainak valamivel több mint kéttizede modemes, egytizede ISDN, közel egyharmada DSL, ennél valamivel kevesebb kábeles, ezen kívül mintegy 7% mobiltelefon segítségével kapcsolódik az internethez. A 2004-es eredményekhez képest, ahol 43% volt a szélessáv részesedése, ez mindenképpen kimagasló eredmény. A sáv szélesség összetételének megváltozásához hozzájárult, hogy az utóbbi időben a szélessávú hozzáférések ára érezhető mértékben csökkent. A KSH adatai szerint a szélessávú internet-előfizetések száma lényegesen növekedett az előző évhez képest, ezzel szemben a már elavult technológiának számítógépes, ISDN, illetve a főként cégek használta bérelt vonalak száma nagymértékben csökkent.

Minőségi ugrás következett be 2005-ben: az internetező magyar háztartások közel kétharmada szélessávon csatlakozik a világhálóhoz (lásd 2. táblázat),

azonban nem kell megfélemlíteni az internethasználat belső struktúrájának minőségi változása mellett arról, hogy a penetráció növekedése tovább lassult.

Az internethasználat kezdete, illetve az otthoni hozzáférés típusa között nem találtunk összefüggést, ugyanakkor az Eneten kutatása alapján elmondható,

2. táblázat. Internet-előfizetések száma hozzáférési szolgáltatások szerint

	Kapcsolt vonal	ISDN	xDSL	AM-Micro	Kábel-tévé	Bérelt vonal	Vezeték nélküli	Egyéb	Összesen
2001.	265 190	28 192		21	17 571	3108		7 592	321 674
2002.	327 480	34 549	32 054	36	31 190	4487		16 067	445 863
2003.	355 874	35 524	114 813		77 189	4631	24 055	18 023	630 109
2004.	284 376	36 118	235 969		135 803	4384	35 015	10 105	741 771
2005. III. né.	222 989	30 266	327 497		179 351	3977	55 349	12 385	832 023

Forrás: KSH, 2005

hogyan az internetezők negyede váltott eddig hozzáférést: túlnyomó többségük (90%) szélessávra tért át.

A már felhasználók táborát jelentős mértékű technológiaváltás jellemezte az elmúlt években, így a szélessávú hozzáférések aránya két év alatt több mint kétszeresére emelkedett.

Az évenkénti összehasonlítás jól mutatja az otthoni szélessávú hozzáférések robbanásszerű növekedését. A WIP adatfelvételekben 2003-tól szerepel a hozzáférés típusára vonatkozó kérdés, ez idő alatt a keskeny és szélessávú kapcsolatok aránya megfordult. 2003-ban keskenysávú volt az otthoni kapcsolatok kétharmada, 2005-ben nagyságrendileg ugyanilyen arányú szélessávú hozzáférést találunk (3. táblázat).

3. táblázat. Milyen technológiával kapcsolódik az internethez

	2003	2004	2005
Analóg modem	48%	39%	20%
ISDN	13%	11%	9%
Kábel	13%	19%	30%
ADSL	14%	21%	32%
Mobiltelefon	3%	4%	1%
Egyéb	4%	3%	6%
Nem tudja	6%	4%	1%

Forrás: WIP, 2003–2005

Honnan táplálkozik a szélessávú növekedés? Az új belépők, vagy a már egy ideje internetezők technológiai váltásának köszönhető-e elsősorban?

A kérdést nem könnyű megválaszolni, ugyanis nem készült olyan átfogó, több évre visszatekintő elemzés, amely végigkövetne háztartásokat, hogyan váltanak a hozzáférésükön, illetve mikor vezetik be otthonukba az internetet. A WIP-et eredetileg ilyen 10 éves időtartamú panelvizsgálatnak szánták megálmodói, azonban a panel költségeit a kutatóintézetek nem voltak képesek finanszírozni. Összehasonlítható egyéni adatok híján a KSH makroadatainak segítségével próbálhatunk következtetni. A WIP, illetve az Eneten eredményei alapján egyaránt azt a következtetést vonhatjuk le, hogy 2005-re az otthoni internetkapcsolatok kétharmada szélessávú volt. A KSH adatai alapján megállapítható, hogy a szélessávú kapcsolatok aránya folyamatosan növekszik, 2005-re az összes internetkapcsolat (magánszemélyek, vállalatok, intézmények, civil szervezetek) több mint kétharmadát teszi ki.

4. táblázat. Hozzáférések aránya

	Kapcsolt vonal, ISDN	xDSL, kábel, vezetékek nélküli	Bérelt vonal	Egyéb	Összesen
2001.	91%	5%	1%	2%	100%
2002.	81%	14%	1%	4%	100%
2003.	62%	34%	1%	3%	100%
2004.	43%	55%	1%	1%	100%
2005. III. név.	30%	68%	0%	1%	100%

Forrás: KSH, 2005

5. táblázat. Növekedés technológiákon belül

	Kapcsolt vonal, ISDN	xDSL, kábel, vezetékek nélküli	Bérelt vonal	Egyéb	Összesen
2001–2002	23%	260%	44%	112%	39%
2002–2003	8%	241%	3%	12%	41%
2003–2004	-18%	88%	-5%	-44%	18%
2004–2005 III. név.	-21%	38%	-9%	23%	12%

Forrás: KSH, 2005

Az összes internetkapcsolat 2002-ben 39%-kal, 2003-ban 41%-kal, 2004-ben 18%-kal emelkedett az előző évhez képest. 2005 harmadik negyedét és 2004. év végét összehasonlítva 12%-os növekedést regisztrálhatunk.

Az évenkénti növekedésből az egyes kapcsolattípusok nem egyformán részesednek: a keskenysáv csökken, a szélessávú hozzáférések száma növekszik. Látható, hogy míg 2001-ről 2002-re az összes növekedés többségét (55%) a klasszikus modemes, illetve ISDN kapcsolatok adták, ugyanakkor 2004-2005 között az összes növekedés 75%-ával csökkent a keskenysávú kapcsolatoknak a száma. A szélessávú kapcsolatok mind 2004-ben, mind 2005-ben az összes plusz kapcsolatnál többel növekedtek, ami annak köszönhető, hogy számos korábban keskenysávon internetező váltott szélessávra. Ha azt tételezzük föl, hogy mindenki, aki felmondta keskenysávú előfizetését, szélessávra váltott, még ebben az esetben is azt kell tapasztalnunk, hogy elsősorban az új, az előfizetői körön kívülről érkezőknek köszönhető a szélessávú kapcsolatok növekedése.¹

6. táblázat. Az egyes technológiák részesedése a növekedésből

	Kapcsolt vonal, ISDN	xDSL, kábel, vezetékek nélküli	Bérelt vonal	Egyéb	Összesen
2001–2002	55%	37%	1%	7%	100%
2002–2003	16%	83%	0%	1%	100%
2003–2004	–63%	171%	0%	–7%	100%
2004–2005 III. név.	–75%	173%	0%	3%	100%

Forrás: KSH, 2005

A hozzáférés ára

2006 februárjában újabb lélektani határ, havi 5 ezer forint² alá csökkent az ADSL előfizetés a magánszemélyek számára Magyarországon. Az otthoni hozzáférés költségei az internet megjelenése óta folyamatosan mérséklődtek, azonban az internetet nem használók jelentős része távolmaradását továbbra is a költségekkel indokolja.

2005-ben egy átlagos ADSL, vagy kábelmodemes kapcsolat egy éves szerződés esetén nettó 5600 és 9000 Ft között alakult, de hosszabb távú elköteleződés mellett kedvezőbb havidíjakat is lehetett találni. Az egy éves előfizetésnél marad-

¹ Az előfizetői kör ugyanakkor nem tartalmazza azokat, akik a 2000-ben indult ingyenes internetet, vagy a 2005-ben induló nyílt internetet használtak és váltottak szélessávra. Ezeknek a háztartásoknak a számát csupán becsülni lehet.

² Ami egy 512 Mbps-es, új előfizetésre vonatkozik két éves hűségnyilatkozattal. Aki régebben kötött több éves szerződést, annak változatlanul drágább a hozzáférés.

va, havonta legalább 7000 forintba került egy 512 kbs-mal „szárguldó” kapcsolat. Az otthoni internetezés másik jelentős költsége a kapcsolatot biztosító modern multimédiás számítógép, amely 2005-ben minimum bruttó 100-150 ezer forintba került; ennek megszerzéséhez nagyban hozzájárulhatott az adó-visszaigénylés lehetősége (Sulinet Expressz), azonban a minimálbéres háztartások esetében ennek nincs realitása, az önerő megléte ugyancsak kétséges.

2005-ben a hazai háztartások 31-54 százaléka rendelkezett legalább egy számítógéppel és telefonvonallal, míg internet-hozzáféréssel nem. Vélhetően ezeknek a családoknak egy jelentős része valóban az érzékenységi miatt nem fizet elő a világhálóra. Az IHM meglátása szerint, amennyiben a szélessáv tarifája havi 5 ezer forintra mérséklődne, úgy a keskenysávú felhasználók mintegy 50 százaléka gyorsabb internetelésre váltana.

Becslések szerint 280 ezer modemes háztartás volt 2005-ben, azaz körülbelül 140 ezer háztartás fog keskenysávról szélessávra váltani. A fejlődés dinamikáját tehát egyelőre jelentős mértékben a modemes háztartások adják, viszont ez a réteg előbb-utóbb elfogy, így visszajutunk ahhoz a kérdéshez, amire igazából senki sem tud megnyugtató választ adni: a még be nem hálózott körülbelül 3,4 millió háztartás (WIP 2005) számára mivel lehetne vonzóvá tenni az internet használatát, milyen alacsony árakkal (ha ez egyáltalán elegendő) lehet meggyőzni őket arról, hogy internethasználók legyenek?

A kérdés több szempontból is égető Magyarország számára, igaz, hazánk pillanatnyilag lépést tud tartani azzal a dinamikus fejlődési ütemmel, ami jellemzi az EU25-öket: a szélessávú felhasználók száma 2004 és 2005 között 60 százalékkal nőtt az Európai Unió 25 tagállamában, míg Magyarországon ez a növekedési ütem – az NHH becslései szerint – 65-90 százalék között volt ugyanebben az időszakban. Viszont hazánkban rémisztően magas az olyan háztartások száma – az interneteléssel nem rendelkező összes háztartás közel 60 százaléka tartozik ide –, ahol sem számítógép, sem internetező családtag nincs, azaz, ahol a világhálóval való közvetlen kapcsolat lehetősége teljes mértékben hiányzik. Ők legfeljebb közvetett úton, a bulvármédia által igen gyakran kedvelt negatív hírek, tudósítások révén juthatnak csak információhoz a világháló „hasznáról”. Nagyon elgondolkodtató, hogy az Eneten felmérési adatai szerint az internetet még nem használók 66 százalékát még soha senki nem akarta meggyőzni a világháló használatáról egy olyan országban, ahol azért néhányan azt gondoljuk, az információs társadalom fejlesztése a prioritások között szerepel.

Az Európai Bizottság direktívái évek óta világosak, hiszen mind az eEurope2005, mind az i2010 az elsők között emeli ki a szélessávú internetelés infrastruktúrájának fejlesztését, a szolgáltatási árak letörését. Az eredmények biztatóak, ugyanakkor még messze nem elégségesek ahhoz, hogy versenyben maradjunk a tengerentúllal, Ázsiával. A szélessávú előfizetések és a népszerűség

aránymutatója az EU25 országaiban közel 11 százalék volt 2005-ben, míg az USA-ban 13, Kanadában 20, Japánban 16, Koreában pedig 30 százalék. Magyarországon ez a mutatószám csak 6 százalék, így valóban fontos, hogy megtalálja az ország az internetelterjedtség növekedésének motorját.

Az Európai Bizottság elemzései szerint világos összefüggés tapasztalható a versenyképesség és az alacsony hozzáférési árak, illetve a versenyképesség és az alternatív hozzáférési platformok elterjedése között. A normalizált 1Mbps hozzáférés ára már 2004-ben havi 20 euró körülire csökkent Hollandiában, Svédországban, Ausztriában, Belgiumban, Olaszországban, Németországban, Dániában. A bizottság elemzései szerint szoros negatív korreláció figyelhető meg az árak és a versenyképesség között: azaz a leginkább versenyképes gazdaságokban a legalacsonyabbak a DSL hozzáférési árak, így Hollandiában, Ausztriában, Svédországban, Belgiumban.

Természetesen az alacsony árakkal összefügg a felhasználók számának növekedése is, amivel kapcsolatban viszont a törvényhozók, a politika jótékony hatását, befolyásolási képességét emeli ki a bizottság.

Magyarországon a vezető vezetékes telekommunikációs szolgáltató piaci részesedése 2003-ban közel 100 százalékos volt a helyi hívások terén, míg például Ausztriában, Nagy-Britanniában, Hollandiában csak 60 és 70 százalékos (Eurostat, 2005). Teljesen más képet mutat a mobiltelefon-szolgáltatói piac, ahol a vezető szolgáltató piaci részesedése Magyarországon nem éri el az 50 százalékot, ami pontosan az EU25 átlagához hasonlító eredmény.

A versenyhelyzet biztosítása – még ha erről a törvényi szabályozás gondoskodik is – sok esetben nem jelenik meg az egyes felhasználók szintjén. Ezt jelzi az az adat, mely szerint hiába van több mint 200 internetszolgáltató Magyarországon, a piac mégis erősen koncentrált, ugyanis:

- az előfizetések 90 százalékát 17 cég mondhatja magáénak,
- a szélessávú hozzáféréssel rendelkező háztartások 86 százaléka monopol helyzetben lévő szolgáltatóval szerződött (Eneten, 2005).

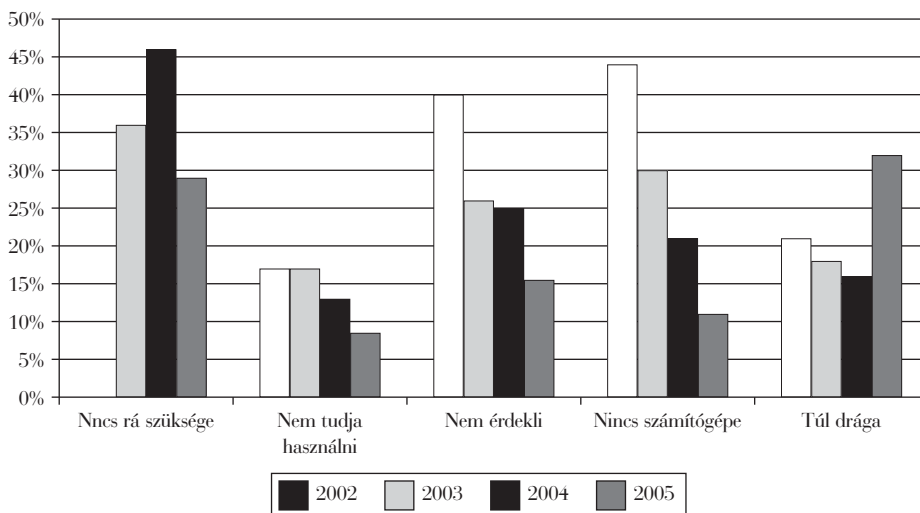
Azaz a végfelhasználók szintjén az internetszolgáltatók, valamint a hozzáférést biztosító egyéb technológiai lehetőségek versenye még nem valósult meg Magyarország településeinek döntő többségében. Különösen fájó, hogy az elmúlt években nem történt áttörés a kistelepülések esetében az olcsóbb, alternatív, főleg a száloptikás és a vezeték nélküli technológiák megjelenésében, bármennyire is ez felelne meg leginkább az Európai Unió direktíváinak.

Mindez pedig alapvető, negatív hatással van az internet-hozzáférés versenyfeltételeire, így a szélessávú elérés árára, ami viszont szorosan összefügg a gazdasági versenyképességgel – vélhetően még Magyarországon is.

Az örök kérdés: az internetet nem használók mivel indokolják távolmaradásukat?

A távolmaradás okai összetettek, és nagy vita folyik arról, hogy mennyiben igazolhatók kognitív-kulturális és mennyiben anyagi eredetű indokokkal. A WIP korábbi adatfelvételeiből azt a következtetést lehetett levonni, hogy a nem internetezők egyre kevésbé az árakat jelölik meg, mint a távolmaradás okát; a 2005-ös eredmények azonban nem illeszkednek ebbe a trendbe, az internet drága voltát a kérdezettek közel harmada említette, valamint az „egyéb” ok hangsúlyoztatása vált meghatározóvá 28%. Az Eneten által készített kutatás is az anyagi indokok arányának növekedését regisztrálta 2005-ben, ugyanakkor az otthoni internet költségeinek csökkenését egyre inkább érzékeli a hazai fogyasztó.

2. ábra. Miért nem használja az internetet WIP 2002–2005*

Forrás: WIP, 2002–2005

* Az internetet nem használók jellemző okai a távolmaradásra. A nincs rá szüksége kategória csak 2003 óta szerepel. Nyilvánvaló, hogy a nem érdekli válaszok 2002-ről 2003-ra tapasztalható erőteljes csökkenését az új kategória megjelenése is indokolja.

Esélyegyenlőség, fogyatékkal élők

Nem csökken a digitális megosztottság

Az európai információs társadalom fejlődésének fontos tapasztalata, hogy a digitális megosztottság tartós problémát jelent, melynek kezelésére a társadalom-és szociálpolitikának az eddigieknél sokkal tudatosabban kell felkészülnie.

Komoly társadalompolitikai kihívást okoz hazánkban is a jelenleg egyharmad-kétharmad arányban megosztott információs társadalom; égető kérdés, hogy miként lehet gyorsan és eredményesen megszólítani azt a közel 5 és fél millió felnőtt lakost, azt a körülbelül 3,5 millió háztartást, ahol az internet használata egyáltalán nem vált elfogadottá, igényelt tevékenységgé.

A World Internet Project adatai alapján elmondható, hogy az idősek, a kistelepüléseken élők, illetve a roma származásúak egyaránt kedvezőtlenebb helyzetben vannak IKT-elérés és -használat szempontjából az átlaghoz viszonyítva. Az IKT eszközökhöz való hozzáférés tekintetében a romák esetében találunk kiugróan alacsony értéket, ők az átlaghoz képest feleannyira ellátottak IKT eszközökkel, míg az idősek és a kistelepüléseken élők az átlagosan hozzáférhető eszközök 70-80 százalékával rendelkeznek.

Évek óta nem csökkennek a kistelepüléseken élők IKT eszközökhöz való hozzáféréseinek esélykülönbségei a nagyobb településeken élőkéhez képest. A legfeljebb ezres lélekszámú falvak száma Magyarországon körülbelül 1720 – az itt élő lakosság aránya, a hazai népességhez viszonyítva, eléri a 10 százalékot –, ezen belül pedig megdöbbentően magas – 1040 körüli – az 500 főnél kisebb lélekszámmal bíró települések száma. Ez utóbbi az összes település pontosan egyharmada, azaz Magyarországon minden harmadik településen 500-nál kevesebben laknak.

Köztudott, hogy a kistelepüléseken található intézmények a legalapvetőbb fenntartási nehézségekkel küzdenek. Bezárnak az iskolák, mozik, könyvtárak, kultúrházak, sőt már a posták, önkormányzati hivatalok, boltok is, viszont az már kevésbé köztudott, milyen arányokat is ölt ez a folyamat. 2004-ben a Cserhát három kistérségében megvizsgáltuk a közintézmények állapotát annak érdekében, hogy ott majd a közösségi terek újraélesztése céljából a modern információs és kommunikációs technológiai eszközöket és az erre épülő szolgáltatásokat hívjuk segítségül. Néhány jellemző adat a három kistérség 105 településéről.

A könyvtárak száma felére csökkent az elmúlt években, hátról két településen nincs egyetlen művelődési vagy közösségi ház sem, teleházzal csak elvétve találkozni, 2004-ben mindössze 7 darabbal, posta-teleházból az egész megyében egy található. Nincs általános iskola az Edelényi kistérség településeinek 45 százalékában, az Encsi kistérség településeinek 43 százalékában, míg ez az arány

a Szikszói térségben 40 százalék. Az óvodák terén még elkésrítőbb arányszámokkal találkozhatunk, hiszen a legrosszabb helyzetben lévő Edelényi térség településeinek közel 60 százalékában nincs ilyen intézmény. A Cserehát „elérhetlenségének” egyik legjobb indikátora a mobiltelefonok rossz használati feltételei: A Pannon GSM adatai szerint a 105 településből 24-en van szolgáltatás, vagyis a térség majd 80 százaléka nem hívható mobiltelefonról. A Matáv előfizetői között a térségben Edelényen, Szikszón és Encsen kívül csak 3 településen van intézményi ADSL-előfizető, ami azt jelenti, hogy 105 települési önkormányzat közül 98 nem rendelkezik szélessávú internet-hozzáféréssel.

Az országban ekkor már bőven voltak példák arra, hogyan lehet szinte önerőből saját, közösségi internet-hozzáférést biztosító helyi (például Wi-Fi technológiára épülő) hálózatokat létrehozni, majd erre – a közösség igényeit sokkal hatékonyabban kielégítő – szolgáltatásokat telepíteni és önfenntartóvá tenni. E települések példáit felhasználva a Csereháton is hasonló, az információs társadalom kontextusában megvalósítható közösségfejlesztési programokat javasoltunk. Sajnos, a minisztériumot a program hatékonyságáról egyáltalán nem sikerült meggyőzni, az egyik felsővezető tisztségviselő szerint ezek nem szociálpolitikai programok, az embereknek nem erre van szükségük.

Kétségtelen, az információs technológiák eszközként való megjelenése a szociálpolitikában nem a hagyományosan gondoskodó, segélyező megközelítésmódot és ellátórendszert támogatja, ugyanakkor saját kutatásaink eredményei azt mutatják, hogy amennyiben nem sikerül a kistelepülések közösségi tereit újra élettel és értelemmel megtölteni, ha ezeket nem támogatjuk olyan eszközökkel, amelyek képesek egyéni és közösségi szinten a társadalmi kapcsolatokat, hálózatokat bővítését szolgálni, úgy egyszerűen nem fog sikerülni e nagyszámú településtípust és népeiséget integrálni az információs társadalomba.

Akadálymentes digitális világot!

Magyarországon, mint ahogy világszerte is komoly problémát okoz, hogy a középületeknek még mindig elenyésző hányada akadálymentes, a mozgássérültek, mozgáskorlátozottak egy része nem tud bejutni az alapvető intézményekbe: kórházakba, iskolákba, polgármesteri hivatalokba. A szükséges átalakítások – az indokoltnál lassabb iramban, de – zajlanak, ám ezzel párhuzamosan a virtuális teret is akadálymentessé kellene tenni, hiszen még

a kormányzat és az önkormányzatok által üzemeltetett webhelyek legnagyobb része sem felel meg a hozzáférhetőség terén támasztott legalapvetőbb követelményeknek sem.

Holott éppen az infokommunikációs technológiák használata lehetne a legütőképesebb megoldás a fogyatékossgal élők esélyegyenlőségének elérésére, ennek ellenére sokszor az IKT eszközök gyártásakor, az internetes szolgáltatások létrehozásakor sem figyelnek arra, hogy a termékek mindenki számára használhatóak legyenek, így pedig éppen azok nem tudnak élni a modern kor nyújtotta lehetőségekkel, akik a leginkább rá lennének szorulva azokra.

Az Európai Unió elvárja tagállamaitól, hogy az információs társadalom, illetve a modern technológiai eszközök által elérhető előnyöket tegyék mindenki számára egyformán elérhetővé. Az 1999-es eEurope-tól egészen a 2005 nyarán nyilvánosságra hozott i2010-ig (Európai Információs Társadalom a növekedésért és foglalkoztatásért) valamennyi stratégiai dokumentum az első számú prioritások között említi a befogadó, mindenki számára elérhető információs társadalom létrehozásának szükségességét.

A Magyar Információs Társadalom Stratégia (MITS) Esélyegyenlőség főirányba illeszkedő kiemelt ágazati programok között nem egy, az érintettek információs hátrányát csökkenteni hivatott elem szerepel, így pl.

- az IT-mentor. Az IT-mentorok (képzésüknek a Budapesti Gazdasági Főiskola ad otthont) elsősorban a fogyatékossgal élőknek, az időseknek, a munkanélkülieknek és a romáknak nyújtanak majd segítséget az internethasználatban, az e-ügyintézésben, illetve ügysegédként teljesítenek megbízásokat, és a segítik a hátrányos helyzetűek képzését.
- az Eszköz. Ez speciális csoportok és egyének IKT eszközökhöz és interneteléréshez jutásának támogatását, a megfelelő feltételrendszer megteremtését takarja.
- az E-esély. Az információs társadalomban az esélyegyenlőség megteremtését jelenti, mely csökkenti a jövedelemkülönbségek, földrajzi és öröklött hátrányok okozta kulturális távolságokat, esélyt ad a kultúra értékeihez való hozzájutás minél szélesebb körű biztosítására, a tájékoztatásra és a befogadási készség fejlesztésére.

A Közháló programnak köszönhetően vélhetően Magyarországon is enyhülni fog az IKT eszközökhöz való hozzáférés hiánya, így

egyre fontosabbá válik annak elősegítése, hogy a végfelhasználó felismerje szükségleteit, igényeit és lehetőségeit az IKT eszközök és az online szolgáltatások iránt.

Az oktatás, munkavégzés, ügyintézés és közérdekű tájékoztatás, jogi és egyéb tanácsadás, szociális segítség, felvilágosítás, kereskedelem, üzletvitel, és számos egyéb területen meglévő és gyors ütemben kibontakozó hálózati szolgáltatások

lehetőségei növekvő mértékben állnak rendelkezésre. Kihasználásuk alapvető feltétele az, hogy a lehetséges felhasználók kapjanak személyes, élethelyzethez igazodó segítséget azok elsajátításában, alkalmazásában, az újonnan megjelenő szolgáltatások követésében. Ezt az igényt elégíti ki az elemeiben évtizedes múlt-ra visszatekintő, 2006-ban felkészítő és modellprogramok keretében alkalmazandó, és 2007-től intézményes bevezetésre javasolt, IT-mentor szakma és közszolgáltatás. Rövidtávon mintegy 3000, hosszabb távon pedig becslések szerint 10-15000 hálózati közvetítő, közhasznú távmunkásra van szükség a közfeladat-ellátásban közreműködő közösségi hozzáférési helyeken.

Szerencsére úgy tűnik, egyes minisztériumok célja, hogy egy egységesen szabályozott, az ügyfelek részéről csak egyszeri belépést igénylő kommunikációs és szolgáltatási infrastruktúra alakuljon ki Magyarországon. A célok között egyértelműen megfogalmazódik, hogy a kisebb településen élők, az elektronikus ügyintézésben, az internet használatában még járatlan állampolgárok is élvezhessék a távolról történő ügyintézés előnyeit, sőt a jegyzők, illetve a hatósági ügyintézők bonyolultabb ügyekben is eljárhassanak elektronikusan az ügyfelek helyett. Mivel ők személyesen ismerik az ügyfeleket, így esetükben nincs szükség külön azonosítási procedúrákra, eljárhatnak az ott élők nevében. Mindezt a lehetőséget tervezik kiterjeszteni a teleházakra és az egyéb nyilvános hozzáférési pontokra, az ott dolgozó – külön jogszabályban feljogosított – ügyintézőire, vélhetően az IT-mentorra is.

A fogyatékkal élők információs társadalomba történő bevonása érdekében történt idei hazai lépések, események közül kiemelendő az ITKTB Szociális és Esélyegyenlőségi Albizottságának (SZEÁ) létrejötte, melynek

célja a modern IKT eszközök társadalmi integrációt elősegítő lehetőségeinek kihasználásával és az információs társadalom vívmányainak segítségével az e-bevonás, a társadalmi különbségek csökkentése, valamint az informatikai esélyegyenlőség biztosítása.

Meg kell említeni az IHM pályázatát, melynek keretében több mint 400 látásérült számára juttattak informatikai eszközöket, több mint 130 millió forint értékben.

A Magyar Tartalomipari Szövetség (Matisz) a Nemzeti Felnőttképzési Intézet támogatásával indított projektje keretében megalkotta megváltozott munkaképességűeket befogadó munkahelyek létrehozásának és működtetésének kritériumrendszerét. Szintén a Matisz, valamint a Székesfehérvári Regionális Képző Központ (SZRMKK) és a Motiváció Alapítvány szervezésében informatikai tanfolyam jött létre munkanélküli mozgássérült emberek számára, amelyen az érintettek tizenhárom hónapig tanulják a számítógép-kezelést, adatrögzítést, digitalizálást.

A kevés számú akadálymentesítési kezdeményezés közül ki kell emelni, hogy a vakok és gyengénlátók számára is elérhetővé tették az EUvonal honlapját, vakbarát lett a jobpilot.hu internetes álláshirdetési rendszer is, javítva ezzel a fogyatékosokkal élő álláskeresőket.

A fogyatékkal élők integrálása az információs társadalomba továbbra is igen lassú és hosszadalmas folyamatnak tűnik; elszórt, nem jelentős hatékonysággal bíró kezdeményezések jellemzik. A működő projektek jelentős része továbbra is az érdekvédelmi szervezetek, alapítványok munkájának eredménye.

Nemzeti stratégiák, programok

Stratégiák és programok hálójában

2005 utolsó negyedévére mind a kormánypártok, mind az ellenzék egyértelművé tette, hogy bármelyikük is alakít 2006 közepén kormányt, abban önálló informatikai tárca nem kap helyet. Ez – függetlenül az elképzelések racionalizációs ill. közigazgatás-modernizációs funkciójától – jól tükrözi, hogyan sorolódott hátrébb a stratégiai szótárban az informatika és az információs társadalom ügye. Nem véletlen, hogy a második Nemzeti Fejlesztési Terv szakmai és politikai vitáin szinte azonnal kisebbségbe kerültek azok, akik a központi prioritás szerepébe kívánták volna emelni *az információs és tudásfolyamatokra, az oktatásra, a kultúrára, a kutatás-fejlesztésre és innovációra fókuszáló „magyar információs társadalom” modelljét*. A nemzetközi gazdasági, intézményi és társadalmi átalakulás mozgásirányaira versenyképes és jövőképforgató választ adni tudó, fókuszált fejlesztési koncepció helyett így aztán másodsorra is szétaprózott, „mini-költségvetés”-szerű programfüzér született, amely a diskurzust méltatlan módon arra a szintre szállította le, hogy sok egyéb mellett legyen-e önálló Információs Társadalom Operatív Program (ITOP). De ha még lesz is, nagy kérdés, hogy ez tekinthető-e az információs társadalom középszintű stratégiai elismerésének. A háttérstratégia, a MITS (Magyar Információs Társadalom Stratégia) folyamatmodernizációs szemléletéből és prioritásából kevés költözött át az ágazat (domain)-specifikus operatív programba, miközben abban nem csak megjelent, hanem azonnal túlsúlyossá is vált a *kutatás-fejlesztés–innováció* komplexum, paradox módon megerősítve a kormány szintű *tudománypolitikai deficitet*.

Mindebben természetesen az is közrejátszott, hogy

a MITS nem tudott kiemelkedni az önmagát stratégiaként meghatározó kormányzati dokumentumok tömegéből, nem vált „üggő” a kormányzaton illetve a társadalmon belül.

(E jelentés írásakor 47 érvényben lévő országos vagy ágazati fejlesztési szakanyagot számoltunk össze.) Számos részeredménye és néhány, a stratégiába is integrált fejlesztés sikere mellett alapvető hiányosságának az erős rendszerszemlélettel meghatározott beavatkozások egy részének, *a végrehajtásnak az elmaradását* kell tekintenünk. Mindezt csak felerősítette a *szervezeti garanciák hiánya* (a megtervezett lépések elmulasztása) és a *forráshiány*; különösen az IHM „saját kezelésű” programjainak (információs írástudás, bizalom és biztonság, információs társadalom K+F) az esetében.

Az EU lisszaboni programját „felülíró” i2010 jó apropó lett volna arra, hogy „kimozdítsa” az információs társadalom ügyét a stratégiai alárendeltségből.

Az induló dokumentum 2005 őszére várta volna, hogy elkészüljenek a nemzeti i2010 koncepciók – Magyarországon, mindezt elbogatellizálva, a mai napig nincs elfogadott i2010 program.

Regionális Információs Társadalom Stratégiák – egy esszenciális rendszerszint aktiválása

Magyarországon napjainkban is alakulóban van a fejlesztési regionalizmus, melynek folyományaként a 2007–13-as időszakban a régiók az ágazati közigazgatási szervekkel egyenrangú szereplőként fognak részt venni a hazai fejlesztési intézkedések kialakításában és lebonyolításában.³ Egyrészt ennek köszönhető a Regionális Információs Stratégiák megszületése 2005 nyarára. Még ennél is fontosabb ok azonban, hogy a MITS elkészülte óta eltelt időszakban bebizonyosodott, hogy a stratégiára vonatkozó elképzeléseknek csak egy része vált be, számos eleme – bármilyen aprólékosan (és nemzetközi mércével mérve is színvonalasan) lett is kidolgozva,

nem tudta üzemszerűen befolyásolni, meghatározni a végrehajtás aprómunkáját, nem szervesült a mindennapokba. Ez a probléma részben abból eredeztethető, hogy a régiók, azaz a RITS rendszer-szintje ez idáig messze alulértékelt volt.

Az eddig hangsúlytalan régiós szint vitalizációjának első lépéseként idén nyáron elkészültek hazánk régióinak saját stratégiai (RITS-ek). A stratégiák koordinálásában komoly részt vállalt az IHM, s azok egy többé-kevésbé egységes stratégiai útmutatás alapján készültek el. Evvel együtt a hét stratégia hatalmas diverzitást mutat terjedelemben, módszertanban, az érintett területek („domainek”) szempontjából is. Néhány régió döntően a régió fejlesztési koncepciójából vezette le a célokat és az ebből kialakított prioritásokat, intézkedéseket, míg a mások az IKT alkalmazási oldalán kerestek kiindulópontot.

³ Az Európa Terv (2007-2013.) kidolgozásának tartalmi és szervezeti kereteiről szóló 1076/2004. (VII.22) sz. Kormányhatározat alapján.

A RITS-ek kiinduló vízióit megvizsgálva elsősorban az NFT szótárából ismert fejlesztési irányoknak megfelelő kulcsszavakat találunk: *innováció, versenyképesség és életminőség*. A prioritások szintjére átlépve már MITS-kategóriák látszanak visszaköszönni (*KKV-k, gazdaságfejlesztés, K+F, oktatás, Elérés, Írástudás, Közigazgatás, Regionális tartalom*). Ezek azonban a legkülönbélebb formában, néhol kombinálva jelennek meg, nehezen azonosíthatók a MITS beavatkozási területeivel, vagy akár a főirányaival. A fejlesztések egészen eltérő szerkezetben fogalmazódnak meg, s van, amikor egy prioritás több beavatkozási területet, esetleg pillért is érint. Ha azonban még egy szinttel lejjebb, az intézkedésekhez ugrunk, azonnal kiderül, hogy mindez nem jelent harmonizációs problémát. A RITS-ek valamennyi intézkedése besorolható valamelyik MITS beavatkozási területhez (vagy főirányhoz), sőt az is egyértelműen megállapítható, hogy a stratégia két pillére közül melyiket erősíti.

Noha 2005 folyamán megszülettek a régiók önálló programjai, számos alapkérdésre továbbra sem sikerült választ adni.

Egyértelművé vált, hogy az uniós kontextusban felértékelődő regionális tervezési szintre vonatkozó állítások és feladatértelmezések hiánya működési zavarokat eredményez.

Nincs feltárva, hogy miképpen rendeződnek el egymáshoz képest az országos, illetve a regionális vagy helyi szintű kérdések. Nem világos, hogy az országos és a regionális rendszerszint között mi a legkedvezőbb „munkamegosztás”, mi az, aminek „felülről” kell történnie, mely tervezési és beavatkozási szakaszokat érdemes „központilag” gondozni. Nincsen kialakult mechanizmusa annak, ahogyan a regionális szint alakítani/befolyásolni tudná az országos folyamatokat, s nem alakult ki olyan „szervezeti gyakorlat” sem, amely a célrendszereket harmonizálta volna.

Közháló

A Közháló legfontosabb céljaként a szélessávú elérés biztosítása lett megjelölve minden – különösen a rosszul ellátott, hátrányos – kistélepülésen, azokon belül pedig elsősorban a helyi közintézmények és közfeladatot ellátó civil szervezet végpontként való bevonásával. Az IHM ennek megfelelően eddig mintegy 15-18 milliárd forinttal finanszírozta a kiépítést.

A Közhálót képező Köznet pontok fejlesztési programja három fázisban valósul meg. Az első fázis 2004 májusáig tartott, alapvető célja az első, összesen 2004 e-Magyarország pont létrehozása és a hálózati rendszer működési alapfeltételei-

nek, alpinfrastruktúrájának és szervezeti kiszolgáló rendszerének megteremtése. Ebben a fázisban a Közháló szélessávú hálózatába mintegy 2300 hozzáférés fokozatos bekötésére nyílt lehetőség az 5000 Sulinet végponton felül.

A második fázisban, 2006-ig a hálózat minden településre – legalább egy ePont létesítésével – kiterjed, és ezzel egyidejűleg létrejönnek, kiteljesednek a hálózat országosan egységes alapszolgáltatásai (erről részletesebben a következő pont szól),

A harmadik fázisban, a hálózat ágazati, szakterületi felhasználását célzó részstratégiák ütemezése és a végpontok, a kiszolgálás kibontakozó képességei függvényében az új szektorközi, többcélú szolgáltató rendszer – a hálóközösség mint általános közösségi hálózati szolgálat – integrálódik a hálózati gazdaságba, közigazgatásba és civil társadalomba.

Az első fázis mennyiségi mutatói az uniós csatlakozás miatt inkább csak szimbolikus jelentőséggel bírtak, a teljesítés meg is történt. A második fázis mennyiségi mutatóival kapcsolatban elmondható, hogy 2005 végén a Közháló működő pontjai összesen 2617 településre jutottak el, azaz a hazai települések 84 százaléka, ami kedvező aránynak tekinthető. Tegyük azonban hozzá, hogy a Közháló által elsősorban megcélzott kistelepülések kevésbé tudtak a programba bekapcsolódni, ugyanis a működő végpontok mindössze 18 százaléka jut el a legkisebb településekre, miközben ezek adják a hazai települések több mint felét.

A befogadó intézményeket vizsgálva szembeűnő, hogy minden 4 Közháló végpontból 3 valamilyen oktatási intézmény, azaz Sulinet végpont. A Közhálónak csak 22 százalékát képezik a Köznet végpontok. Utóbbiakon belül a kisposták sajnos nem tudtak megjelenni, míg a közösségi helyek (művelődési házak, teleházak) illetve az önkormányzatok közel azonos mértékben fogadnak be végpontot.

A Közháló monitoring vizsgálatok 2005. 11. havi adatai szerint 6,1 db a csatlakozó munkaállomások száma végpontonként országos átlagban. Regionális bontásban a következő eltérés tapasztalható az egyes régiók között: Dél-Alföldön a legmagasabb az átlag 8,3 csatlakozó munkaállomással végpontonként, míg Észak-Magyarországon a legalacsonyabb ez a szám, átlagosan 4,4 munkaállomással. A munkaállomások felhasználók általi kihasználtsága átlagosan 72%-os, ami egy kedvező adatnak tűnik.

A Közháló program hosszú távú célkitűzéseként az alábbi társadalmi, gazdasági hatásokat próbálja elérni. A közösségi hozzáférés töltson be transzmissziós szerepet, segítse elő az egyéni hozzáférés terjedését a kiszolgált kisközösségekben, összességében emelkedjen a számítógépet és internetet használók száma, aránya. Sajnos ez eddig nem valósult meg, ami különösen igaz a kistelepülésekre, hiszen itt 2003 és 2004 között nem tapasztalható elmozdulás az internetelterjedtségi mutatókban.

A program révén bővüljön egyes – hátrányos helyzetű – társadalmi csoportokhoz tartozó felhasználók köre. Sajnos itt is jelentős mértékű hiányról tanúskodnak az adatok, hiszen például az idősebb korosztályt szinte egyáltalán nem tudta megszólítani a Közháló.

A MITS célja szerint mindenki számára háruľjanak el a hozzájutás objektív akadályai, a lehetőségek nem ismeretéből fakadó érdektelenség a minimumra csökkenjen, erősödjön az IT-tudatosság az emberek értékrendjében. Ehhez mindenképpen szükség lenne olyan szakemberek, IT-mentorok elérhetőségére a végpontokon, akik képesek azonosítani a helyi igényeket, problémákat, illetve képesek ezek enyhítése érdekében felhasználni az IKT eszközök, az internet világát.

Végül a program révén – az esélyegyenlőség biztosítása, a helyi társadalmi, gazdasági fejlődést támogató szolgáltatások segítségével – erősödjön a kisközösségek társadalmi kohéziója, a helyi társadalmi tőke, bizalom gyarapodási indexei.

Mindezek „számszerűsítése”, kimutathatósága csak elmélyültebb, szociológiai vizsgálatokkal lehetséges, azonban ilyen jellegű kutatások sem a MITS, sem a Közháló monitoring rendszerében eddig nem valósultak meg, ami a program egyik komoly hiányossága.

Sulinet program

A Sulinet program kilenc és fél évvel ezelőtt indult, a maga nemében elsőként Európában. Mára egy szerteágazó cél- és feladatrendszerrel, egymással összefüggő programokkal rendelkezik. Legfontosabb céljai között szerepel például

- a hazai PC- és internethasználat elterjesztése,
- a modern IKT eszközök közoktatásban való megjelenítése,
- az esélyegyenlőség növelése,
- a digitális tananyagfejlesztés,
- a tartalomelemzés,
- a közoktatás intézményrendszerének adminisztratív, közigazgatási szempontú fejlesztése, stb.

A program legfontosabb feladata az volt, hogy az oktatási intézményekbe eljuttassa a számítógépeket, valamint az internetet. Míg három évvel ezelőtt az ország 2530 iskolával rendelkező települése közül mindössze 595 helységben használhattak internetet, addig mára a Közháló programon belül minden alap- és középfokú oktatási intézménybe eljutott a világháló, sőt, mára mindez szélessávon történik minden iskolában: a korábbi sávzélesség mára hatszorosára bővült.

A modern infrastruktúra kiépítése tehát megtörtént, a program keretében most a digitális tananyagfejlesztésre, valamint ezeknek az oktatásban való minél szélesebb mértékű megjelenítésére került a hangsúly. Természetesen ezzel összefüggésben újabb infrastrukturális fejlesztésekre is szükség van, hiszen például jelenleg a közoktatásban 140 ezer számítógép van, amelyből hetven-ezer érhető el a diákok számára, de csak 30-40 ezer azon gépek száma, amelyeken a Sulinet digitális tudásbázisának anyagait futtatni lehet. A hazánkban található 60 ezer osztályteremből nagyon kevés az olyan, ahol biztosított az internet, az iskolai hálózat elérése, az interaktív tábla, multimédia használatára alkalmas PC vagy laptop. Az OM adatai szerint mindehhez 40-50 milliárd forint kellene, ugyanakkor jelenleg informatikai fejlesztésekre egy évben csak 15-20 milliárd forint jut. Mindenesetre az OM tervei szerint 2006-ig a közoktatási intézményekbe 120-130 ezer új multimédiás számítástechnikai eszköz fog kerülni.

Jelenleg a magyar közoktatásban kb. 27 tanulóra jut egy számítógép, a felsőoktatásban pedig kb. 15 tanulóra. A tanórák kevesebb mint 1%-ban használnak IKT eszközt az oktatás támogatására. A pedagógusok, tanárok kisebbsége rendelkezik számítógép kezelési gyakorlattal és nekik is csak szűk csoportjuk képes az IKT eszközöket az oktatásban felhasználni. Ez a helyzet ellehetetleníti az IKT eszközök készségszintű felhasználásának elsajátítását, ami pedig elengedhetetlen a továbbtanuláshoz, a munkába álláshoz, valamint az élethosszig tartó tanuláshoz –állapítja meg a 2006-ig érvényes Oktatási Informatikai Stratégia (OM, 2004).

Az EU-ban a középiskolások és egyetemisták 85 százaléka használta az internetet 2004 első negyedévében. Ugyanez a munkavállalók körében 60 százalék, a nyugdíjasok között 13 százalék volt. Hazánkban a 14-17 éves „Sulinet-generáció” 89 százaléka használja az internetet – míg a 60 éves vagy ennél idősebb korosztálynak mindössze 2 százaléka –, így a magyar fiatalok ezzel a használati mutatóval Európa élmezőnyébe tartoznak.

2004-ben az IHM által meghirdetett Közháló programba integrálták a Sulinet hálózatot. Az integráció egyben azt is jelenti, hogy minden közoktatási intézménybe nagy sáv szélességű hálózatot juttatnak el.

A megvalósítás 2005 III. negyedévéig teljesítendő I. ütemében a program az alábbi típusú végpontok csatlakozását célozta meg (a végponttípusok az egyes csatlakozó alhálókat típusait is meghatározzák):

- Sulinetes végpontok: iskolák, kollégiumok, szakképzési intézmények;
- „IHM-es” végpontok: pályázati nyertesek (önkormányzatok, közösségi hozzáférés), eMagyarország-pontok (Köznet);
- további bővítések: művelődési házak, kórházak.

A program első fázisában kapcsolódó végpontok belépésének ütemezése az alábbiak szerint került meghatározásra, azaz 2004 végéig 5180, míg 2005 végére 7300 végpont bekapcsolását írja elő a program:

7. táblázat. A Közháló program első fázisának ütemezése

Időszak	Az adott időszakban telepítendő végpontok száma	Végpontok tervezett száma
2004. 1. negyedév	720	720
2004. 2. negyedév	1720	2440
2004. 3. negyedév	1820	4260
2004. 4. negyedév	920	5180
2005. 1. negyedév	1000	6180
2005. 2. negyedév	874	7054
2005. 3. negyedév	246	7300

A MITS elvárásai szerint 2004. szeptember 30-ig valamennyi korábbi sulinetes végpontot integrálni kellett a Közhálóba, 2005. szeptember 31-ig pedig az előirányzott 7300 végpont között további 2600 közoktatási intézménynek, többségében vidéki kisiskoláknak is meg kell jelennie.

A Közháló, illetve a Sulinet program eredményeként 2005. év végére minden iskola rendelkezik szélessávú internet-hozzáférési lehetőséggel. Magyarországon 2530 településen van iskola, de míg 2002-ben mindösszesen 595-ben volt internet, addig mára szinte teljesen lefedettek a közoktatási intézmények.

Sulinet Expressz

A program fontos eleme volt a Sulinet Expressz meghirdetése 2003 nyarán. A program célja: az internet és a számítástechnikai eszközök elterjedésének segítése, valamint az oktatás modernizálása irányított adócsökkentés formájában, amely az információs társadalom családi infrastruktúrájának megteremtését szolgálja. Induláskor a háztartások IKT eszközellátottsága nagyon alacsony volt, azonban mára kiderült, a program érdemben nem tudott hozzájárulni az eddig idegenkedő családok információs társadalomba való integrálásához.

2004-ben a hazai PC-piac 8–10 százalékkal bővült, azaz mintegy negyedmiliónó új személyi számítógép talált gazdára, így az év végén 2–2,5 millióra rúgott a teljes állomány. Ezen belül a magyar háztartások mindössze 32 százaléka, azaz körülbelül 1 200 000 rendelkezett legalább 1 számítógéppel.⁴ Ehhez a szám-

⁴ Lásd a World Internet Project 2004-es magyarországi adatait: www.wiphungary.hu

hoz képest a program csak jelentéktelennek mondható mértékben volt képes hozzájárulni, ugyanis a Sulinet Expressz keretében 2003 és 2004 során összesen körülbelül 40 ezer olyan otthonba került PC, ahol addig nem volt. Ez az összes PC-vel rendelkező háztartás mindössze 3,3 százalékát teszi ki.

2005-ben a háztartásokba kerülő új számítógépek számát 200 ezer körülire becsüli a TNS Hungary, aminek jelentős részét vélhetően a Sulinet program keretében vásároltak a megszorításoknak köszönhetően. Az OM összesítő adatai szerint a Sulinet Expressz program két éve alatt 130 ezer új gépet vásároltak, és 300 ezer gépet újítottak fel. 2003-ben 23, 2004-ben 22, míg tavaly összesen 18 milliárd forint értékben fogytak sulinetes termékek.

Információs közmű, informatikai infrastruktúra

Wi-Fi Magyarországon

A Wi-Fi terjedéséről, meg-megállásáról az információs társadalom nemzetközi trendjeiről szóló jelentésünkben írunk részletesebben. Magyarországon úgy tűnik, hogy a nemzetközi trendek adatai alatt teljesít a Wi-Fi, annak ellenére, hogy fogadtatása és megítélése általában pozitív. A Wi-Fi terjesztésére egyesület is alakult, a HUWICO (Hungarian Wireless Community).

A Wi-Fi kereskedelmi célú terjesztése egyelőre nem életképes Magyarországon. A háromból két magyarországi mobilszolgáltató is gyakorlatilag csak pilot projektek szintjéig jutott a magyar WLAN hálózatok kiépítésében. A Vodafone egyetlen hozzáférési pontot hozott létre Magyarországon a Budapest Sportaréna-ban, ezt is felszámolták, a Pannon 2003-ben hozott létre két hotspotot a Ferihegyi repülőtérén és saját székházában, de ennél tovább nem jutott. A T-Mobile viszont jelentősen megnövelte (főleg meglévő pontok bevonásával) a hotspotjainak számát – európai viszonylatban.

A mobilcégek tapasztalatai szerint leginkább az üzleti jellegű felhasználás iránt van csak érdeklődés, hotspotok kereskedelmi céllal történő kiépítése és üzemeltetése minimális piacot jelent ma Magyarországon. Ennek oka, hogy a lefedettség sok nagyságrenddel elmarad a GSM illetve a 3G hálózatokhoz képest, a disztribúció és a fizetés módja is nehézkes, mivel hiányzik a felhasználói bizalom az online fizetéshez.

Ma Magyarországon egyébként 747 bejelentett hotspot van 115 városban a Hotspotter.hu adatai szerint, ebből 255 ingyenes.

EKG

Az EKG (és a megújult www.magyarország.hu portál) 2004 novemberében mutatkozott be széles sajtóvisszhangot kiváltva. A már régebben működő hálózat már 2004 februárjában csatlakozott az Európai Unió TESTA hálózatához. A kezdetektől nyilvánvaló volt az elképzelés, miszerint az EKG egy zárt rendszer ellenőrzött végpontokkal, míg majd a Szélessávú Közmű biztosítja a publikus eléréseket.

A 2005-ös év az EKG szempontjából lassú fejlődést hozott. A lassú fejlődés a becsatlakozó intézményekre (és ezzel együtt a szolgáltatásokra) vonatkozik; ma már az ország összes okmányirodája csatlakozott az EKG-hoz – ez azt jelenti például, hogy a Kormányzati Portálon minden okmányirodába lehet időpontot foglalni az ügyintézéshez. Jelenleg több mint 600 intézmény kapcsolódik a hálózatra.

2006 a nagy megvalósítások éve kell, hogy legyen az EKG számára, hiszen év végére az EU által előírányzott e-kormányzati szolgáltatásoknak működniük kell. A kormányhatározat 900 intézményt kötelez arra, hogy 2008 végéig csatlakozzon az EKG-hoz. A sikeres csatlakozáshoz mintegy 1500 új végpontot kell még kiépíteni.

E-gazdaság

A vállalati szféra nagy része már az információs társadalomban

A tíz újonnan csatlakozó európai uniós tagállam az üzleti szektor behálózottsága alapján lényegesen közelebb áll a fejlett nyugati országokhoz, mint a háztartások internet-hozzáférési mutatói alapján. Magyarországon a vállalati internethasználat több mérés (Eurostat, GKI) szerint is megközelítette a 100 százalékot a legalább 50 főt foglalkoztató vállalkozások esetében.

8. táblázat: *Vállalkozások internethasználata, %-ban*

	Internet	Weboldal	Extranet/intranet
EU 25	91	61	15
EU 15	92	63	17
Ausztria	95	70	11
Belgium	95	65	29
Ciprus	85	44	10
Csehország	92	67	6
Dánia	97	82	21
Egyesült Királyság	90	74	8
Észtország	90	53	8
Finnország	98	76	21
Franciaország	n. a.	n. a.	n. a.
Görögország	92	56	32
Hollandia	91	72	12
Írország	92	60	15
Lengyelország	87	49	6
Lettország	75	29	7
Litvánia	86	41	6
Luxemburg	92	59	27
Magyarország	78	40	3
Málta	n. a.	n. a.	n. a.
Németország	94	72	23
Norvégia	93	67	16
Olaszország	92	54	12
Portugália	81	37	26
Spanyolország	90	43	15
Svédország	96	85	19
Szlovákia	92	61	15
Szlovénia	96	59	14

Forrás: Eurostat adatbázis, 2005

Ha azonban a vállalati⁵ (10 fő feletti) szektorra vonatkozó eurostatos adatokat nézzük, azt láthatjuk, hogy Magyarországon a cégek mindössze 78 százaléká használja az internetet, szemben a 90 százalék feletti uniós átlaggal. Mint az az alábbi táblázatból kiderül, ez az érték még az újonnan csatlakozó közép- és kelet-európai országokkal összevetve is alacsony. Helyzetértékelésünket tovább sötétíti, hogy 2004-hez képest ezen a területen nem mutatkozott előrelépés, szemben az unió átlagának kis mértékű emelkedésével (8. táblázat).

A honlappal rendelkező, weboldalt üzemeltető vállalkozások aránya 2005-ben Magyarországon 40 százalék volt, szemben az Európai Unióban működő cégek 60 százalék feletti átlagos internetes jelenlétével. Míg az intranettel vagy extranettel rendelkező vállalatok aránya Magyarországon elenyésző – a vállalati kérdőíves felmérésben a válaszadók mindössze három százaléka jelezte, használja a fenti megoldásokat –, addig a huszonötök Európájában a cégek 15 százaléka használ intra- és/vagy extranetet. Az elmúlt év során ezek a mutatók Magyarországon némileg javultak. A negyven százalékos céges megjelenés például öt százalékpontnyi növekedést jelent a megelőző évhez viszonyítva. Így az feltételezhető, hogy az internetet használó vállalkozások köre ugyan nem bővült, azonban a lehetőséggel már élő gazdasági szereplők tudatosabban igyekeznek az új médiumot kihasználni.

A GKI magyarországi kutatásai is azt erősítik meg, hogy a nagyobb vállalatok számára a számítógép és az internet ma már nélkülözhetetlen. A vállalati szektorban végzett felmérés szerint az 5 főnél többet foglalkoztató vállalkozások 92%-a használ munkájához számítógépet. A használat erősen függ a mérettől, minél nagyobb ugyanis a vállalat, annál inkább alkalmaz számítógépeket.

Tevékenységtípus szerint a pénzügyi tevékenységekkel, ingatlanügyletekkel, gazdasági szolgáltatásokkal foglalkozó cégek az átlagnál inkább, a vendéglátás és szálláshely-szolgáltatás területén, valamint az oktatás és az egészségügy esetében az átlagnál kevésbé használnak számítógépet. Internetet a hazai adatok szerint is csak az 5 főnél többet foglalkoztató cégek 83%-a használ, amely érték a GKI mérései szerint az elmúlt évben némileg emelkedett.

Az információs társadalom tehát egyre inkább áthatja a gazdasági életet, ennek legkézenfekvőbb jeleit a vállalati folyamatok elektronizáltsága (korszerű vállalati irányítási rendszerek alkalmazása, informatizáltság, számítógéppel támogatott gyártási folyamatok) mutatja meg, emellett azonban a lakossági szegmensben megjelenő elektronikus kereskedelem mértéke is sokat elárul a változásról. Ez a komplex mutató ugyanis a vállalatok felkészültségén túl a fogyasztók hozzáféréséről, az új technológiák iránti bizalomról is számot ad. Az Eurostat adatai szerint 2005-ben a vállalkozások e-kereskedelemből származó bevétele

⁵ Az adatok valamennyi 10 főnél nagyobb vállalkozásra vonatkoznak, a pénzügyi szektor azonban nem tartozik bele a mérésbe.

Magyarországon már elérte a három százalékot, az unióban ugyanezen mérés szerint már a második évben 8 százalékot tesz ki ez a bevételi forrás.

Ha az informatikai iparág szerepét vizsgáljuk a magyar gazdaságban, továbbra is elmondható, hogy hazánk a régió legfejlettebb államai közé tartozik. A GDP-hez viszonyított információs technológiai költség évek óta kiemelkedő, 2004-ben a régióban Csehországot követően a második legmagasabb értéket jelezte az Eurostat. A 2005-ben publikált éves Eurostat-jelentés adatai szerint Magyarország GDP-hez viszonyított IT költsége megközelíti a régi uniós tagállamok átlagát. Sőt a távközlés területén (szintén a bruttó nemzeti össztermékhez viszonyítva) meg is haladja a teljes uniós átlagot, hasonlóan néhány fejletlenebbi államhoz és Lengyelországhoz.

Az elektronikus aláírásról a felnőtt magyar lakosság harmada hallott már, azonban a szolgáltatást a megkérdezettek alig 2 százaléka használta

– derült ki a GKI 2005. évi monitoring vizsgálatából. A második alkalommal elvégzett kutatást ezúttal is a Nemzeti Hírközlési Hatóság rendelte meg.

A lakossági és vállalati felmérés során a GKI az e-gazdaság fontosabb mutatóit is áttekintette. A vizsgálat eredményei azt mutatták, hogy az eltelt egy év alatt az elektronikus pénzügyi szolgáltatások jelentősége a lakossági és az üzleti szegmensben is nagy mértékben növekedett. Az 1000 fős, reprezentatív lakossági felmérés szerint például a 26 százaléknyi internethasználó közel 14 százaléka használja több-kevesebb rendszerességgel az elektronikus banki szolgáltatásokat. Ez az arány több mint kétszerese az egy évvel korábban mért 6 százalékos értéknek.

A felmérésből kiderül, hogy ugyan minden harmadik magyarországi felnőtt lakos (több mint három millió fő) hallott már az elektronikus aláírásról, azonban a fogalom jelentésével a megkérdezettek nagy többsége mégsem volt tisztában. A válaszadók csaknem fele (45 százaléka) vélte úgy, hogy az elektronikus aláírás a hagyományos tollal írt szignó számítógépre vitt változata, míg 34 százaléka tudta úgy, hogy az e-aláírás csak a kézzel írt változattal együtt érvényes. Mindez erőteljesen összefügg a szolgáltatás alacsony használatával, 100 internetező közül ugyanis ma mindössze 6 rendelkezik tapasztalatokkal az elektronikus aláírással kapcsolatban.

Nem véletlen, hogy az IVSZ az IKT szektorra vonatkozó Iparpolitikai Ajánlásában javasolja az állampolgári alapon járó elektronikus kártya bevezetését. A digitális azonosítás technikai feltételeinek biztosítása mellett a témával kapcsolatban tájékoztató és képzési programok kidolgozását is szükségesnek tartják.

A vállalati szegmensben valamivel kedvezőbb a helyzet – a számítógépet használó cégek 14 százaléka jelezte, hogy használja a szolgáltatást. További 11 szá-

zalék tervezi, hogy a cég az elkövetkező 12 hónapban használni fogja az elektronikus aláírást. Ugyanakkor ezzel az adattal kapcsolatban a GKI óvatosságra int. A kutatás fontosabb eredményeit ismertető tanulmányukban leírják, a 2004-es válaszok alapján 2005-ben a számítógépeket használó cégek 22 százalékának kellett volna e-aláírást használnia, a 11 százalék növekedés helyett azonban csak 3 százalékponttal növekedett a szolgáltatás használatának aránya.

Az elektronikus szolgáltatást ma még nem használó vállalatok döntő többsége, mintegy 92 százaléka állította: eddig nem merült fel igény a szolgáltatás iránt. A digitális hitelesítést már alkalmazó vállalkozások csaknem kétharmada (65 százalék) a hatóságokkal tartja az e-aláírás segítségével a kapcsolatot. A pénzügyi szolgáltatásoknak (kapcsolattartás, ügyintézés) szintén nagy jelentősége volt, a vállalatok több mint fele (52 százalék) használta ezen a területen az elektronikus aláírást.

A cégek körében egyértelműen nem az infrastruktúra hiánya magyarázza az elektronikus aláírás relatív alacsony használatát. A hazai (5 főnél többet foglalkoztató) cégek esetében ugyanis csaknem 90 százalékos az internetpenetráció, míg az 50 főnél nagyobb közepes és nagyvállalatoknál ugyanez a mutató már megközelíti a 100 százalékot. A regionális különbségek azonban ezen a területen ma még jelentősnek mondhatóak. Míg Közép-Magyarországon az átlagnál magasabb, 86 százalék az internethasználat mértéke a vállalatoknál, addig az Észak-Alföldön mindössze 73 százalék csatlakozik a világhálóhoz.

A vállalati szegmensben az internetes banki szolgáltatások területén a 2005-ös év az áttörés éve volt. Az internetes folyószámla-szolgáltatásokat például a vállalatok 43 százaléka használta 2005-ben, szemben az egy évvel korábbi 30 százalékos aránnyal. Az interneten keresztül lebonyolított beszerzés és értékesítés is hasonlóan dinamikus növekedett (9. táblázat).

9. táblázat: *Használja-e vállalata az alábbi elektronikus szolgáltatásokat?*

	Igen		Nem		Nem tudja, válaszhiány	
	2004	2005	2004	2005	2004	2005
Vállalathoz kihelyezett banki ügyfélterminál	43	45	56	54	1	2
Internetes folyószámla-szolgáltatások	30	43	68	54	2	3
Internetes biztosítói szolgáltatások	4	4	94	92	2	4
Interneten keresztüli beszerzés	24	33	76	66	0	1
Interneten keresztüli értékesítés	13	20	87	79	0	1
Interneten keresztül nyújtott könyvelői szolgáltatás	4	3	95	96	1	1
Mobiltelefonos banki szolgáltatások SMS-en keresztül	19	21	79	77	1	1
Mobiltelefonos banki szolgáltatások WAP-on keresztül	3	4	95	95	2	1

Forrás: GKI, 2005

E-közigazgatás

A törvényi-szabályozási háttér változásai

A 2005-ös esztendőben számos olyan törvény született meg vagy lépett hatályba, amely döntő jelentőségű az elektronikus közigazgatásra való áttérés szempontjából.

Az e-ügyintézés effektív működésének és az azt támogató törvényi háttér megteremtésének alapvető fontosságú eleme a 2005. november elsején életbe lépett „2004. évi CXL. törvény a *közigazgatási hatósági eljárás* és szolgáltatás általános szabályairól”, az úgynevezett KET-törvény. A jogszabály szerint az e-ügyintézés központi elektronikus rendszer biztosítja, melynek része az Elektronikus Kormányzati Gerinchálózat, a Kormányzati Portál, a Kormányzati Ügyfél-tájékoztató Központ, az egyes szolgáltatások, fenntartók és üzemeltetők.

Az új jogszabály létrejöttére több okból is égető szükség volt. Természetesen elsősorban azért, hogy az ügyintézés új formáit, az állampolgár és a hatóságok kapcsolatának új működését átlátható jogi szabályozás útján rendezze. Fontos volt azért is, mert így – azzal, hogy egyes bürokratikus, időigényes eljárások kényelmesebb és gyorsabb ügyintézésé alakulhatnak át – a paragrafusokban is hangsúlyosan megjelenik az állam szolgáltató szerepe. Arról nem is beszélve, hogy törvény életbe lépését az uniós követelményeknek való megfelelés is indokolja.

Az eredmény pedig: áttekinthetőbb és gyorsabb eljárás a hatóságok részéről, az ügyfelek terheinek csökkentése, továbbá a változásoknak *elvileg* szakszerűbb hatósági tevékenységgel is együtt kell járniuk.

Meghatározó kérdéssé az válik, hogy az új működésmódban résztvevő hivatali alkalmazottak „teljesítménye” (hozzállása, hatékonysága) milyen lesz, ami természetesen nem prognosztizálható, hiszen a legtöbb országban állami szinten is ezt tartják a legnehezebben megváltoztatható, egyik „legkockázatosabb” tényezőnek.

A hivatalos tájékoztatás szerint 2005. november 1-jétől 6000 különféle ügyintézésre nyílt lehetőség elektronikus formában. Kérdés, hogy mit takar ez a huzatszám, azaz mi számít ebbe bele. Franciaországban pillanatnyilag mintegy 50 ügyintézési lehetőség érhető el az interneten keresztül. Ez az adat a teljességgel online végezhető szolgáltatásokra vonatkozik, azaz azokra, melyek esetében az információ megszerzésétől a kellő űrlap letöltésén át annak elektronikus kitöltéséig és interneten keresztül történő beküldéséig (esetleg az elektronikus díjfizetésig) mindent egy adott internetes felületen keresztül intézhetünk.

Az, hogy egy hivatali ügyintézésről elolvashatjuk a leglényegesebb információkat, vagy egy űrlap mintapéldányát letölthetjük, hogy lássuk, mit kell majd kitöltenünk a hivatalban, mind-mind kétségtelenül hasznos az állampolgár számára, hiszen időt és felesleges fáradságot takarít meg általa, ám ettől még természetesen nem nevezhető (teljes egészében) elektronikus ügyintézésnek.

Az olyan szolgáltatások száma, melyekre igaz, hogy az első fázistól az utolsóig interneten keresztül zajlanak le, jelenleg 27, melyek gyakorlatilag az EU által kötelezően előírt 20 ügyintézést fedik le. (Az eEurope 2005 húsz, a magánszemélyeknek illetve a cégeknek nyújtandó alapvető kormányzati szolgáltatás online működtetését irányozza elő az uniós tagországok kormányzatai számára.) Jelenleg hazánkban az interneten keresztül lehetőség van lakcímváltozás bejelentésére, lakcímkártya kiállítására, cseréjére és pótlására, születési és házassági anyakönyvi kivonat kiállítására, kiadására és a gyermekek után járó pótlékok kérvényezésére; emellett munkanélküliséggel kapcsolatos ügyek intézésére, álláskeresésre; és még sorolhatnánk. A magánszemélyek mellett a cégek számára is lehetőség van elektronikus ügyintézésre (pl. egyéni vállalkozói igazolvány kiáltása, iparűzési adóval kapcsolatos ügyek stb.)

Remélhetőleg azzal, hogy az e-ügyintézés törvényi háttérét megteremtették, valamint egyre gyakrabban találkozhatunk a szolgáltatásokat népszerűsítő hirdetésekkel, az ügyintézés kihasználtsága egyre nagyobb lesz.

A negatív példa e téren Nagy-Britannia, ahol szinte minden fontos hatósági eljárás az interneten keresztül is intézhető, ugyanakkor komoly problémát okoz a kormányzati oldalak alacsony látogatottsága, a szolgáltatások használatának nem megfelelő mértéke. Remek ellenpélda Franciaország, ahol csak az online adóbevallást készítőik számát 10 millióra prognosztizálják a 2006-os évre.

Továbbra is kérdés persze, hogy az otthoni interneteléréssel nem (esetleg számítógéppel sem) rendelkezők a biztonságos elektronikus ügyintézés terepének gondolják-e pl. az internetkávézót vagy könyvtárat. Empirikus felmérésekkel bizonyára vizsgálható lenne, hogy az állampolgárok mekkora arányban használják a közösségi internet-hozzáférési helyeket az e-közszolgáltatások igénybevételére. Továbbá, hogy elmennek-e egy könyvtárba egy önkormányzati ügy elektronikus intézése céljából, vagy – ha már úgylis kilépnek otthonukból, akkor már – inkább a hivatalt választják.

A törvény – azon kívül, hogy zöld utat ad számos e-közszolgáltatás használatának – az elektronikus aláírás alkalmazásának igen alacsony arányán is javíthat. Magyarországon jelenleg a Magyar Telekom, a MÁV Informatika, a Microsec és a NetLock kínál minősített hitelesítés szolgáltatást, és a Giro cég bocsát ki fokozott szintű tanúsítványt. A hatósági eljárások interneten keresztüli intézését lehetővé tevő törvény minden bizonnyal megmozgatja majd e piacot.

A pozitív példa hazánk számára Észtország lehet, ahol azzal, hogy a személyi igazolványához mindenki megkapja az azonosítót, gyakorlatilag a (felnőtt) lakosság száz százaléka számára biztosítva van az e-aláírás használatának lehetősége.

Az e-ügyintézés törvényi háttérét szabályozandó számos kormányrendelet is született a 2005-ös évben, így a 13/2005. PM-IHM-MeHVM együttes rendelet az elektronikus ügyintézészt választó adózó bevallási és adatszolgáltatási kötelezettségének az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatalhoz történő teljesítésének szabályairól; a 193/2005. Korm. rendelet az elektronikus ügyintézés részletes szabályairól; a 194/2005. Korm. rendelet a közigazgatási hatósági eljárásokban felhasznált elektronikus aláírásokra és az azokhoz tartozó tanúsítványokra, valamint a tanúsítványokat kibocsátó hitelesítés-szolgáltatókra vonatkozó követelményekről; a 195/2005. Korm. rendelet az elektronikus ügyintézészt lehetővé tevő informatikai rendszerek biztonságáról, együttműködési képességéről és egyéges használatáról; vagy például a 12/2005. (X. 27.) IHM rendelet az elektronikus ügyintézési eljárásban alkalmazható dokumentumok részletes technikai szabályairól

Az e-közigazgatáshoz (is) szorosan kapcsolódik a már hatályos *elektronikus információszabadságról szóló törvény*. A törvény előírásának megfelelően a közfeladatot ellátó szervezeteknek a webhelyükön közzé kell tenniük a működésükre vonatkozó hatályos jogszabályokat. A törvény végrehajtási rendeletei azonban igen későn jelentek meg, így a hivatalok nagy része nem tudott felkészülni az új helyzetre, ezért aztán az év elején többségük nem tudta teljesíteni a törvényben előírtakat.

A törvény több lépcsőben lép hatályba. 2006. január 1-jétől kezdi meg működését a Hatályos Jogszabályok Elektronikus Gyűjteménye. Ezen a napon lép hatályba a főbb közigazgatási szervek elektronikus közzétételi kötelezettsége, s ugyancsak ekkorra kell megvalósítani a jogszabálytervezetek és jogszabályok interneten való közzétételét is.

2007. január 1-jétől kötelesek adataikat közzétenni a megyei önkormányzatok, valamint az 50 ezer főnél nagyobb városok önkormányzatai, míg a táblabíróságoknak és a Legfelsőbb Bíróságnak anonimizált ítéleteiket 2007. július 1-jétől kell nyilvánosságra hozniuk. Az 50 ezer főnél kisebb települések önkormányzatai, továbbá az egyéb közfeladatokat ellátó szervek 2008. július 1-ével kötelezettek az adatközlésre.

Az idei év eredménye azonban, hogy a hatályos jogszabályok szövegei ingyenesen elérhetők mindenki számára a Magyarország.hu oldalról. December elsején jelent meg a kormányzati portálon a *HJEGY (hatályos jogszabályok elektronikus gyűjteménye)*. A jogszabályok sorszám, típus, megjelenés éve, paragra-

fus és kulcsszavak alapján is kereshetők. A HJECY mellett ügynevezett Jognaptár szolgáltatás is működik, mely a változások nyomon követésében segíti a felhasználókat.

További fontos jogszabályok 2005-ből

3/2005. (III. 18.)	IHM rendelet az elektronikus aláírással kapcsolatos szolgáltatásokra és ezek szolgáltatóira vonatkozó részletes követelményekről;
4/2005. (IV. 4.)	IHM rendelet a felügyeleti díj mértékéről és a felügyeleti díjjal kapcsolatos adatszolgáltatásról és hatósági feladatokról szóló 15/2004. (IV. 24.) IHM rendelet módosításáról;
5/2005. (IV. 5.)	IHM rendelet az informatikai, távközlés-fejlesztési és frekvenciagazdálkodási célelőirányzat felhasználásának és kezelésének szabályairól szóló 11/2001. (IV. 24.) MeHVM rendelet módosításáról;
13/2005. (X. 27.)	IHM rendelet a papíralapú dokumentumokról elektronikus úton történő másolat készítésének szabályairól;
44/2005. (III. 11.)	Korm. rendelet a kormányzati informatika koordinációjáról és a kapcsolódó eljárási rendről;
45/2005. (III. 11.)	Korm. rendelet a Nemzeti Hírközlési Hatóságnak az elektronikus aláírással kapcsolatos feladat- és hatásköréről, valamint eljárásának részletes szabályairól;
65/2005. (IV. 13.)	Korm. rendelet a Nemzeti Kutatás-nyilvántartási Rendszerről szóló 160/2001. (IX. 12.) Korm. rendelet módosításáról.

189 – Ügyfelvonal (Kormányzati Ügyféltájékoztató Központ)

2005. július 8-án kezdte meg működését a Kormányzati Ügyféltájékoztató Központ azzal a céllal, hogy többszornás (telefonon, a 189-es kék számon, valamint e-mailen, az 189@ugyfelvonal.hu címen) tájékoztatást tudjon nyújtani az állampolgároknak hatósági ügyekkel kapcsolatban. Az Ügyfelvonal a Központi Elektronikus Szolgáltatórendszer része, a Kormányzati Portállal és az ügyfélkapuval a „háttérben” szolgáltatja az információkat. Világszerte számos felmérés eredményéből köszön vissza az a tanulság, hogy a többszornás hozzáférés lehet az e-közigazgatási kezdeményezések sikerének a kulcsa.

A kutatások azt mutatták, hogy – még azon országokban is, ahol az internetfelhasználók jelentős arányban és sokszor használják az e-közigazgatási oldalakat – mind az internetezők, mind pedig a

nem használók nemcsak egy módon (egy csatornán-médiumon keresztül) szeretnének lehetőséget kapni arra, hogy kapcsolatba léphessenek (ön)kormányzatukkal.

(Arról nem beszélve, hogy még az olyan, információs társadalom ranglistán és e-kormányzati rangsorban vezető helyeken álló országokban is, mint pl. Dánia, már több felmérés is kimutatta, hogy az állampolgárok nagy része a telefonos ügyintézés – vagy akár a sorban állást – választja az elektronikus közszolgáltatások igénybevétele helyett, például a tanácsadás hiányosságai vagy éppen az online rendszerek iránti bizalmatlanság miatt.)

A több platformon keresztül nyújtott információk és ügyintézési lehetőségek egyfelől növelik a felhasználói hozzáférés lehetőségeit, másfelől viszont komoly megtakarításokat eredményezhetnek a kormányzatok számára. Ugyanakkor az is igaz, hogy a

sokcsatornás stratégiák csak akkor lehetnek eredményesek, amennyiben az egyes platformok interoperábilisak egymással, nem pedig elszigetelt fejlesztések formájában alakítják ki a szolgáltatásokat.

Az Ügyfélvonal a közzétett adatok szerint sikeresen működik. A júliusi induláskor alig több mint hétezeren, decemberben azonban már több mint harmincezeren kértek felvilágosítást a 189-es kék számon. A betelefonálók 40 százaléka az e-ügyintézésrel kapcsolatban tett fel kérdést, sokan érdeklődnek egyes hatóságok elérhetőségéről és konkrét (családtámogatási, oktatási stb.) ügyekben is. Fontos azonban, hogy az Ügyfélvonalon nem az ügyek megoldása történik, pusztán az ügyintézésekkel kapcsolatos tájékoztatás, esetleg az illetékes hivatalokhoz történő irányítás.

Az új rendszer működésének következménye, hogy az egyes minisztériumi ügyfélszolgálatok szerepe lecsökken, minden bizonnyal azok megszüntetésére is sor kerül majd.

Hatalmas pozitívuma a rendszernek, hogy jelentősen lecsökken az ügyintézésre fordítandó idő, hiszen a kiszolgálói oldal a közigazgatás teljes tudásbázisára támaszkodhat, amely tartalmazza a szervezeti adatokat és hatásköröket, valamint ügymenetleírásokat, jogtárat, fogalmakat és kapcsolataikat, valamint a kapcsolódó külső adatbázisokat.

A hivatalos adatok szerint a telefonos tájékoztatás 20 másodperces kapcsolási idővel működik, az e-mailen keresztüli válaszra pedig legfeljebb 75 percet kell

várni. A KÜK kapacitását évenkénti 1 millió 450 ezer hívásban határozták meg. A pozitív példa ismét Franciaország lehet, ahol az Allo Service Public elnevezésű telefonos információszolgáltatás közel 100 000 hívást regisztrált már az első napon. Az adminisztrátorok 10 000 hívást képesek fogadni naponta anélkül, hogy a felhasználóknak várniuk kelljen.

Az Ügyfélvonal további előnye, hogy az év minden napján éjjel-nappal működik; hogy a munkatársak az egyes ügytípusokra vonatkozóan angol, német, francia nyelven is felvilágosítást tudnak adni; valamint, hogy használatához nem szükséges megadni a személyes adatokat (amennyiben azonban a felhasználó önként megadja azokat, akkor hozzájárul az adatainak a szolgáltatással kapcsolatos kezeléséhez).

Elektronikus önkormányzat

A helyi e-kormányzatok megvalósítása talán az önkormányzatok által véghezvitt legösszetettebb program, mely alapvetően érinti a belső működési rendjüket és az állampolgárokkal, valamint a közélet többi szereplőivel fenntartott kapcsolataikat.

A 2005-ös esztendőben a főváros és annak egyes kerületei, valamint számos vidéki település és térség számolhatott be e-önkormányzati programok, fejlesztések beindításáról.

Budapest második kerületében térinformatikai alapú webes alkalmazás indult, mely tulajdonképpen a kerületben található épületek, természeti értékek, közlekedési lehetőségek kereshető térképes adatbázisa.

Angyalföldön az önkormányzat és az IBM együttműködéséből (külső – központi vagy uniós – források igénybevétele nélkül) valósítottak meg elektronikus ügyintéztést lehetővé tevő rendszert. A helyi lakosok a KET-törvény hatályba lépése óta intézhetik egyes ügyeiket elektronikus úton. Ráadásul bizonyos szolgáltatások esetében a teljes folyamat az interneten keresztül végezhető: űrlapok, nyomtatványok letöltése, online kitöltés, elektronikus aláírással történő hitelesítés, továbbítás a világhálón keresztül. Az eljárás végén a hivatal elektronikusan értesíti az állampolgárt.

A Ferencvárosban a kerületiek már 2004 vége óta elektronikus úton intézhetik egyes hivatalos ügyeiket, építmény- és telekadó bevallást adhatnak be, igényelhetnek parkolási engedélyt, elintéztetik a gépkocsi kijelentését, 0-ás igazolás igénylését, adóegyenleg-ellenőrzést.

Az e-kerület létrehozásán igyekvő Erzsébetváros önkormányzatának új szék-házában IP-technológiára épül a hálózat informatikai infrastruktúrája, komoly megtakarításokat biztosítva ezzel a kerületnek, hisz ekképpen nincs szükség kü-

lön hang- és adathálózat kiépítésére, és a közös hálózattal jelentősen csökkennek az üzemeltetési és karbantartási költségek. Az önkormányzat jelenlegi és új székházát is VoIP-hálózat köti össze, így valamennyi telefonhívás a belső hálózaton keresztül bonyolítható.

Csepelen olyan információsinfrastruktúra-fejlesztési program indult, mely az önkormányzat információinak elérhetővé tételével kíván javítani a kerületben működő kis- és középvállalkozások (kkv-k) versenyképességén.

Különböző források (EU, központi költségvetés, egyéb támogatás) felhasználásával nagy volumenű e-önkormányzati fejlesztések indultak meg az egyes vidéki régiókban is. Íme néhány példa, a teljesség igénye nélkül:

- Még 2004 végén Eger, Kecskemét, Szekszárd, Szombathely, Veszprém és Pécs a Gazdasági Versenyképesség Operatív Programon (GVOP) keresztül összesen 2,7 milliárd forintnyi támogatást nyert el az önkormányzati elektronikus ügyintézés bevezetését segítő uniós informatikai pályázaton.
- Jász-Nagykun-Szolnok megyében négy év alatt az önkormányzatok és az intézmények több mint 700 nyertes pályázat eredményeképp 558 millió forintot fordíthattak informatikai fejlesztésekre (uniós források nélkül). A GVOP-n keresztül Szolnok városa 538 millió forintot nyert az e-önkormányzás feltételeinek megteremtésére.
- A közigazgatási szolgáltatások modernizációjáért 2004-ben indult (460 millió forintos költségvetésű) program keretében 102 dél-dunántúli településen zajlik az elektronikus közigazgatás informatikai hátterének megteremtése.
- Két Bács-Kiskun megyei város, Jánoshalma és Kalocsa – egyenként kétszázmillió forintos – európai uniós támogatással indulhatott el az e-önkormányzat és a lakosság szélessávú internethasználatának kiépítése útján.
- Hódmezővásárhelyen az idei év végéig elkészül az elektronikus ügyintézés lehetővé tevő e-önkormányzati portál. A portálon keresztül például a helyi cégek hozzáférhetnek az önkormányzatnál vezetett adófolyószámláikhoz, lekérdezhetik azok egyenlegét. A rendszer emellett a városi önkormányzat belső ügykezelését is támogatja (beérkező iratok digitalizálása, papírmentes ügyintézés, archiválás stb.)
- Győrben „mobil város” kezdeményezés indult, melynek keretében az önkormányzat, valamint a készenléti szervek munkatársai – mobil eszközök révén – a munkájukhoz szükséges információkhoz gyakorlatilag bárholnan hozzáférhetnek. Informatikai fejlesztésen esett át a tömegközlekedés (GPS alkalmazása autóbuszokon) és a rendőrség is.
- A hajdúszoboszlói kistérség önkormányzatainak Nyugat-Hajdúsági Társulása úgynevezett Integrált Kistérségi e-Közigazgatási Rendszer (IKeR) ki-

építésére nyert európai uniós pályázati támogatást; a kezdeményezés célja egy a hazai önkormányzatok számára mintaként használható megoldás, tízenhét régióbeli települést behálózó korszerű elektronikus önkormányzati kistérségi közigazgatási rendszer kialakítása.

Már 2006-os hír, de meg kell említeni az Informatikai és Hírközlési Minisztérium februárban induló kezdeményezését, melynek keretében önkormányzati munkatársak – távoktatási formában – speciális képzésen vehetnek részt, ahol az e-önkormányzatra való áttéréshez szükséges tudásra, a szélessávú elektronikus kommunikációval kapcsolatos ismeretekre tehetnek szert.

A magyar elektronikus önkormányzatok kiépítése során az Egyesült Királyság példáját lehetne követni, ahol az önkormányzatok 2005 végére lényegében teljesítették a korábban kitűzött célokat, hiszen a helyi ügyintézési lehetőségek 97 százaléka (!) érhető el az interneten.

A helyhatósági testületek és a miniszterelnök-helyettesi hivatal (ODPM) együttműködésében öt éve működő e-Önkormányzati program révén teljességgel átalakult a szolgáltatások arculata, minősége és hozzáférhetősége.

Legjobb gyakorlataink 2005-ben

Milyen a magyar legjobb gyakorlat?

Ha a magyarországi információs társadalom állapotát legjobb gyakorlatain keresztül szeretnénk vizsgálni, akkor egy nagyon komplex, de egyben igen tanulságos kérdéskört kapunk, amelyet több dimenzióban is értelmeznünk kell. A legjobb gyakorlatok módszere – a szubjektív buktatói ellenére – jó indikátor lehet egy adott ország információs társadalom felkészültségének mérésében, de egyben túl is mutat azon: segítségével általános képet kaphatunk arról, hogy az adott ország milyen *modernizációs potenciállal és szükségletekkel* (milyen típusú fejlesztésre van szükség, mi az, amiben különösen elmaradott) rendelkezik. Magyarország 2005-ös legjobb gyakorlatainak vizsgálatakor abból indultunk ki, hogy a best practice egy szervezeti és/vagy technológiai innovációként értelmezhető, amely valamilyen problémának, feladatnak a megoldásában születik meg, és az adott probléma/feladat legjobb megoldását kínálja.

A hazai legjobb gyakorlatok megismerésénél nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy az információs társadalom diskurzusában a legjobb gyakorlatok módszere jellemzően a fejlesztésben élenjáró országok eljárásainak leírását és értékelését jelenti, hogy azok átemelhetőek legyenek az őket követni akarók számára. Magyarország esetében a legnagyobb kihívást az jelenti, hogy utolérjük az információs társadalom éllovasait. Egyelőre hazánk pontosan az olyan célok elérésére törekszik, amelyek szükséges, de nem elégséges feltételei annak, hogy igazán jó és eredeti legjobb gyakorlatokat dolgozhassunk ki. Könnyű belátni, hogy az elsődleges cél ma még az információs társadalom kiépülése: amíg nem rendelkezünk biztos alapokkal, addig kreativitásunk és tervezőkészségünk korlátozott, hiszen végig kell mennünk a kitaposott ösvényen, nem kalandozhatunk igazán szabadon.

Ez azonban nem adhat felmentést számunkra az ötletes megoldások hiányakor. Éppen a jelentős lemaradás indokolja, hogy minél több és a hazai viszonyokra kidolgozott újítás segíthet a hátrány ledolgozásában. Másrészt nem is jelenti azt, hogy ne lennének legjobb gyakorlataink az e-kormányzat vagy a digitális szakadék csökkentése terén.

Népszerű Unoka–Nagyszülő Informatikai Verseny

Túljelentkezés és óriási sikerek jellemzik az Informatikai Érdekegyeztető Fórum és az Informatikai és Hírközlési Minisztérium által rendezett Unoka–Nagyszülő Informatikai Versenyt, amely 2005-ben már 3 rendezvényen volt túl.

A 2005-ben a versenyre regisztráltak száma az előző évhez képest közel a háromszorosára nőtt, ezért 2006-ban három, immár vidéki helyszínen is megrendezik a vetélkedőt.

Magyarországon az idősebb generációk körében növekszik legkisebb mértékben az internetezők aránya, így az Unoka-Nagyszülő Verseny a fiatalok segítségével kívánja ösztönözni az idősek részvételét az információs társadalomban.

A versenyre jelentkezhet minden 4 évesnél idősebb, de 14. életévét még be nem töltött gyerek, legalább 50 éves (déd)-nagyamájával és (déd)-nagyapájával párban. A rendezvény célja az informatika fontosságának népszerűsítésén túl a generációk egymáshoz történő közeledésének elősegítése. 2005-ben 120 páros (nagyözülő és unoka) közül a legidősebb 84 éves, a legfiatalabb 4 és fél éves volt. A verseny feladatsorának összeállítói elsődleges szempontként vették figyelembe, hogy mindkét korosztály találjon a versenyfeladatok között az életkorának és az érdeklődési területének megfelelő példákat, amelyek megoldásával sikerélményt szerezhet.

A korábbi versenyeken jelentékeny budapesti túlsúly volt érezhető, egy év alatt e trend megfordult és kiegyensúlyozódni látszik a főváros és vidék aktív időseinek aránya (50 százalék illetve 42 százalék). A 2005-ben indulók nagy része az interneten értesült először a verseny hírérl.

Győr – intelligens város

Az intelligens város tervének megvalósítására az Intel globális programot hirdetett – ennek a programnak (melyben többek között Philadelphia, Oszaka, Düsseldorf, Tajpej, Jeruzsálem is részt vesz) egyetlen kelet-európai reprezentánsa Győr városa. A tíz éves projektterv megvalósításának első szakasza már lezárult. A koncepció fő eleme a vezeték nélküli hálózat kiépítése, amely az ingyenesen hozzáférhető internet mellett alapvetően befolyásolja majd a város közlekedését és közbiztonságát.

A közlekedés területén a cél olyan dinamikus közlekedési rendszer kialakítása, amely képes reflektálni a város közlekedési helyzetére: a térfelügyelő kamerák és a buszokra szerelt érzékelők segítségével a közlekedés folyamatosan újraoptimalizálhatóvá válik. A térfelügyelő kamerák a közbiztonság javításában is kulcsszerepet kapnak majd, amellett, hogy a rendőrök illetve egyéb hatóságok a szélessávú interneten bárhol tudnak majd kommunikálni és adatokat lekérni.

A projekt első szakaszának lezárultával már tizennégy hotspot működik a városban, és elindult a hatósági járművekre és buszokra tervezett rendszer tesztüzeme is. A tervek szerint a szélessávú internetkapcsolat – WiMAX technológiá-

ra alapozva – Győr hatvan kilométer átmérőjű környezetében válik majd elérhetővé.

Hogy Győrt intelligens városként komolyan kell venni, azt jól jelzi az is, hogy bekerült aközé a tizenhárom város közé, amelyeket a legnagyobb számítástechnikai gyártók és fejlesztők által létrehozott Digitális Közösség kiemelten figyelemre méltónak tart.

eMagyar pontok a Kárpát-medencében: a kisebbségpolitika és a digitális kultúra összekapcsolódása

A hét szomszédos országban élő, összesen mintegy két és fél millió lélekszámúra tehető határon túli magyar kisebbség kulturális identitásának újraértelmezésében fontos szerep juthat az internetnek, amely segítségével egy kulturális közösség új típusú szerveződési esélyeket kaphat. Az internet nem csak a kommunikáció élénkülését és az erre ráépülő kapcsolatok szorosabbá válását indukálhatja, de nyilvánosságot biztosíthat, és a kultúra újatermelésének is kiemelt terépe lehet. Ebben segít az Informatikai és Hírközlési Minisztérium 2005-ben indult „Szülőföldön az információs társadalomba” című programja, amelyet a Puskás Tivadar Közalapítványon (PTA) keresztül hirdettek meg. A program fő eleme a hazai eMagyarország pontok mintájára kialakított ún. eMagyar pontok határon túli magyarlakta településeken kialakítandó hálózata, amelynek célja, hogy a lakosság a közösségi hozzáférési helyeken ingyen vagy kedvezményes áron használhassa az internetet. A programban rendelkezésre álló 228 millió forint java része az eMagyar-pontok létrehozását szolgálta, de jutott tartalomfejlesztésre, informatikai képzésre, a magyar kultúra digitális megőrzésére és audiovizuális fejlesztésekre is. A 2005-ös évben 179 eMagyar pont nyitotta meg kapuit Szlovákiában, Szlovéniában, Horvátországban, Szerbia és Montenegróban, Romániában, Ukrajnában és Ausztriában. A minisztérium célja összesen 333 eMagyar pont létrehozása a 2005-2006-os időszakban. A program megvalósításában a minisztérium partnerei a határon túli magyar szervezetek voltak, akik az IHM-mel együttműködve közösen készítették el helyi informatikai fejlesztési stratégiájukat.

Sikerek az e-közigazgatás területén

A magyar információs társadalom kétségtelenül egyik legnagyobb (és legjobban menedzsel) eredményét az e-kormányzat területén kell keresnünk. A kormányzati portál, a magyar e-közigazgatás alapja több elismerést is kapott: a

portál üzemeltetője, a Kopint Datorg Rt. elnyerte az Európai Kiválóság a Multimédiában Díj ezüst fokozatát. A „Seal of Excellence” díjat az Európai Multimédia Fórum és az Európai Multimédia Szövetségek Konvenciója (EMMAC) 2003-ban alapította, és az elismerés odaítélésénél komplex szempontrendszer alapján döntenek a díjazottakról. A www.magyarország.hu az ENSZ e-kormányzati felkészültségi jelentése szerint is a világ kormányportáljainak élvonalába tartozik.

A Kopint Datorg Rt. az Elektronikus Kormányzati Gerinchálózat (EKG) üzemeltetőjeként is tud nemzetközi elismerést felmutatni: a cég elnyerte az „Operation Excellence” díjat az évente megrendezett Networkers konferencián, amelyet a Cisco Systems ítél oda, elismerve az üzemeltetés, a hálózatmenedzsment, a szoftvermenedzsment és a szerviz területén nyújtott teljesítményt. Az EKG-ra mára 650 közintézmény csatlakozik, többek között a VPOP és az összes okmányiroda is (tehát a Kormányzati Portálon keresztül például bármelyik okmányirodában foglalható időpont), a hálózat nagy sebességű internetet, központi tűzfal szolgáltatást és a nap huszonnégy órájában működő rendszerfelügyeletet biztosít számukra. A következő elérendő cél az Európai Unió által előírt e-kormányzati szolgáltatások biztosítása az okmányirodáknak.

Nemcsak központi szinten találunk elismerésre méltó e-kormányzati projekteket: a Komárom-Esztergom megyében található 6000 lakosú kisváros, Kísbér 2000 óta öles léptekkel halad előre az elektronizálás útján. A Polgármesteri Hivatal dolgozóinak munkáját mára negyven számítógép segíti, a képviselőtestület tagjai pedig lappal dolgoznak – jelentős lépést téve ezáltal a papírmentes munkamenet felé. A város jó példája annak, hogy a fejlesztések sikeréhez szükség van politikai akaratra, ennek megléte alapfeltétel. Az utóbbi öt évben ennek az akaratnak köszönhetően Kísbéren valódi e-kormányzati mintarendszer épült ki, amely nem csak a költséghatékonysági mutatókat nézve mutat meggyőző képet: a város rendkívül sikeres helyhatósági honlapot üzemeltet, amelyet az elmúlt évben harmincöt ezerszer látogattak meg. Ezen túl okmányirodájuk évek óta működtet ügyfélhívó rendszert. Kísbérről terjedt el a Gordius nevű pénzügyi rendszer is, amelyet ma már harminc önkormányzat használ. A rendszer nagy előnye, hogy kimondottan az önkormányzati igények kielégítésére szolgál.

A városban kiépítés alatt áll térinformatikai és elektronikus dokumentumkezelő rendszer is. Ezt a GVOP 4.3.1. által támogatott kistérségi pályázatból valósítják meg, így a kiséri kistérség 17 településén egységes pénzügyi, térinformatikai, iktatással kombinált e-dokumentumkezelő rendszer jöhet létre. Kísbér újonnan épülő kórházában egységes, elektronikus betegnyilvántartó hálózat is készül, amelynek eredményeként az adatok mindenhol „kísérik” majd a beteget.

Kísbéren a lakossági internethasználat is dinamikus fejlődést mutat: míg 2004-ben körülbelül százötven háztartásban interneteztek szélessávon, a tava-

lyi évre ez a szám megnégyszereződött. A város jó példa lehet arra, hogy világos fejlesztési koncepcióval és annak határozott, a körülményekre szabott megvalósításával komoly sikereket lehet elérni.

A könyvtárak és teleházak szerepe a közösségi hozzáférés biztosításában

A közösségi hozzáférések kérdése több okból is különösen fontos Magyarországon: az első sajnos az, hogy a hazai otthoni internetpenetráció alacsony szintje napirenden tartja a témát, míg a második szempont a Teleház Szövetséghez, és a Magyarországon kialakult teleházmodellhez kötődik, amelyben a Nyugat-Európai teleházmodellel szemben egy erősebb közösségi szempont érvényesül. Ez a különbség jól kifejezhető a *nyílt* és a *közösségi* internet-hozzáférés kifejezésekkel: míg Nyugat-Európában eltérő társadalomtörténeti előzményekre épülve egy individuális internethasználat jellemző inkább a nyilvános hozzáférési pontokon, addig ezekhez Magyarországon sokszor közösségi tevékenységek és a közösség egészének integrációja kötődik.

Ha tudjuk, hogy Magyarország szinte minden településén ott vannak a könyvtárak kiépített infrastruktúrával, kiépült velük szemben a bizalom, ráadásul tulajdonképpen már a predigitális korszakban a közösség információbankját jelentették, akkor könnyen beláthatjuk, hogy a könyvtárak ideális intézmények a közösségi internet-hozzáférés biztosítására. Ráadásul a könyvtárak maguk is igen nagy aktivitást mutatnak, fogékonyak arra, hogy új típusú szolgáltatásokat nyújtsanak. Erre számos példát lehet találni, mint ahogy a mozgó könyvtári szolgáltatásra is: Mindszenten, egy Csongrád megyei 7500 lakosú kisvárosban, ahol a Keller Lajos könyvtár mozgó szolgáltatást nyújt a rászorulóknak részére, vagy az eMagyarország pontot is működtető pomázi városkönyvtár, ahol mozgókönyvtár-szolgáltatást hoztak létre az idősebb, beteg emberek számára.

Külön említést érdemel a teleházak munkaügyi kérdésekben történő felhasználása. Komárom-Esztergom és Győr-Moson-Sopron megye hasonló konstrukcióban segíti a megye munkanélkülijeit új állás keresésében – teleházakban kialakított Foglalkoztatási Információs Pontok kialakításával. A megyei munkaügyi központok a teleházak vezetőivel kötött megállapodás értelmében ez utóbbiak számítógépes hálózatán az álláskeresők az Állami Foglalkoztatási Szolgálat adatbázisából kaphatnak segítséget munkakereséshez, tanuláshoz. Az információs pontokon a munkaügyi központok által kiképzett, egykor maguk is munkanélküli operátorok dolgoznak, akik foglalkoztatásához a központ anyagi segítséget is nyújt. Az információs pontok segíthetnek csökkenteni az inaktivitást, személyre szabott és helyi segítséget nyújtanak a munkanélküliek számára.

Információs rendszerek a lakásmaffia ellen

Az utóbbi évek sajátos és sajnálatos magyar jelensége az úgynevezett „lakásmaffia”. A jelenség háttérében az ingatlan-nyilvántartási rendszer átláthatatlansága és rossz működési módjai – mint például a nagy számú ügyirathátralék – állnak, ezeket a réseket kihasználva egyes bűnszervezetek ingatlanok megszerzésére szakosodtak, jellemzően olyan embereket fosztva meg lakásuktól akik nem rendelkeztek megfelelő rálátással az ügymenetre, vagy nem tudtak eleget áldozni egy jó ügyvéd megfizetésére.

Ennek a helyzetnek az orvoslását célozza, hogy Magyarországon 2005. szeptember 15-étől az ingatlantulajdonosok bármikor ellenőrizhetik, hogy történt-e változás ingatlanjuk tulajdoni lapján: ha a hivatalhoz kérvény érkezik be a tulajdoni lap módosítására, akkor arról a tulajdonos – igény szerint – e-mailen értesítést kap. Ha az ingatlantulajdonos nem kezdeményezett változtatást a tulajdoni lapon, akkor 30 napon belül a körzeti földhivatalnál fellebbezhet a bejegyzés ellen. A 2006-os év folyamán az e-mail mellett elindul az SMS-értesítő rendszer is.

Az előbb említett szolgáltatás alapját a Takarnet segíti. A Takarnet egy olyan központi információs adathálózat, amely egyesíti a körzeti földhivatalok számítógépes ingatlan-nyilvántartásait, így a központba rákapcsolódva, díj ellenében az ország bármely hivatalából azonnal kikérhetők az adatok. Az ügyvédek, közjegyzők az ingatlan adásvételi szerződések megszerkesztéséhez, vagy a bankok a hitelbírálatához lekérhetik egy-egy ingatlan nem hiteles tulajdoni lap- vagy térképmásolatát. A Takarnet jó példája annak, hogy egy informatikai rendszer hogyan tud hatékonyan tiszta helyzetet teremteni egy átláthatatlan rendszerben, és hogyan tudja nem csak megkönnyíteni az ügyintézkést, de a felhasználói kontrollt is bevonni.

Iskola Pálmonostorán

A Bács-Kiskun megyei Pálmonostora általános iskolájában IKT eszközökkel igyekeznek küzdeni a község komoly szociokulturális hátrányán: a Gárdonyi Gézárról elnevezett iskola tanulóinak több mint 50 százaléka rendszeres gyermekvédelmi támogatásban részesül, évről évre növekszik a sajátos nevelési igényű tanulók száma. A település a korszerű, jó minőségű oktatás biztosításával igyekszik az ott felnövekvő tanulók hátrányát csökkenteni a gazdaságilag fejletlenebb régiókban élő társaikhoz képest. Az „Információs technológia az általános iskolákban” című PHARE-program segítségével, mintegy 48 millió forint befektetésével elkészült egy többfunkciós épületrész és a hálózat, illetve beszerzésre

kerültek multimédiás számítógépek, projektor, szkennerek és digitális kamera. Ezek mellett az oktatást új oktatási szoftverek is segítik majd.

E-felvételi siker

A 2005-ös felsőoktatási felvételi „papírok” közel tizede elektronikus formában érkezett be. 79 000 jelentkezési lap érkezett be, ezt egészítette ki 9000 elektronikus jelentkezés – ami egy új szolgáltatás első évében egyértelmű siker. A jelentkezés elektronikus verziója sem nélkülözi teljes mértékben a postai megoldást: a jelentkezés hitelesítését és a jelentkezés díjának feladását is ott kell intézni.

Annak ellenére, hogy az utolsó pillanatban zajlott az elektronikus jelentkezési lapok elküldése (hasonlóan a papíros verzióhoz) technikai fennakadás nem történt. A felület terhelési csúcsa 400 jelentkezés egyidejű szerkesztése volt, ám a rendszer biztonsági tartalékait ennek háromszorosára méretezték. Egy jelentkező átlagosan 36 kattintással tudta kitölteni elektronikus jelentkezési lapját.

Felhasznált irodalom

- A XXI. század iskolája Pálmonostorán – <http://hirek.com/cikk/51430/>, 2006. március 4.
- Barna József: Jól halad Győr digitális várossá alakítása – <http://it.news.hu/c.php?mod=10&id=11044>, 2005. január 20.
- E-mailben értesít a földhivatal szeptembertől – <http://www.jogiforum.hu/hirek/12883>, 2005. június 29.
- Eneten Közvélemény- és Piackutató Központ: Lakossági internethasználat 2005
- Európai kiválóság a multimédiában – <http://www.seal-of-excellence.org/>
- European Commission: Information Society Benchmarking Report – http://europa.eu.int/information_society/eeurope/i2010/docs/benchmarking/051222%20Final%20Benchmarking%20Report.pdf, 2006. január 26.
- Eurostat: Europe in figures - Eurostat yearbook 2005, Luxemburg
- Európai Bizottság: Information Society Benchmarking Report, 2005
- Gergely László: E-sziget a Bakonynál – <http://www.piacprofit.hu/?s=32&n=70&mr=1665>, 2005. november
- GKI Gazdaságkutató Rt.: Az elektronikus aláíráshoz és alkalmazásaihoz kapcsolódó monitoring felmérések, 2005
- Global E-government Readiness Report 2005 – From E-government to E-inclusion. ENSZ, 2005
- Gyorsjelentés a World Internet Project 2004. évi magyarországi kutatás eredményeiről. ITTAKA-ITTK-TÁRKI
- Gyorsjelentés a World Internet Project 2005. évi magyarországi kutatás eredményeiről. ITTAKA-ITTK-TÁRKI
- Győr Közép-Kelet Európa eddigi egyetlen digitális városa – <http://www.intel.com/cd/corporate/pressroom/emea/hun/264430.htm?print&nooc>, 2006. február 16.
- Határon Túli Magyarok Hivatala – <http://www.htmh.gov.hu/?menuid=0603>
- Informatika lakásmaffia ellen – <http://www.piac-profit.hu/?r=7461>, 2005. június 29.
- Int-air.net Számítástechnikai Szolgáltató Kft. – <http://www.int-air.net>
- Ionescu Nikolett: Erdélyben is eMagyar pontok – http://www.radio.hu/index.php?cikk_id=146791, 2005. augusztus 2.
- J. F.: A világpremierrel itt a WiMax – <http://www.kisalfold.hu/cikk.php?id=190&cid=159695>, 2006. február 13
- Keller Lajos Városi Könyvtár – <http://kellerkonyvtar.uw.hu/html/konyvtar.htm>
- Kisbér város honlapja – <http://www.kisber.hu>
- Kiss Géza: Teleházak segítenek a munkanélkülieknek Győr-Sopron megyében – http://www.radio.hu/index.php?cikk_id=158348, 2005. november 7.
- Krasznay Endre: Nemzetközi díjat nyert a Kopint Datorg – <http://it.news.hu/c.php?mod=10&id=12094&p=>, 2005. március 19.
- Nemzetközi díjat kapott a Kormányzati Gerinchálózat – <http://www.magyarorszag.hu/hirek/kozelet/kopint20050308.html>, 2005. március 08.
- Nemzetközi díjat nyert a Kormányzati Portál – <http://www.magyarorszag.hu/hirek/tudomany/dij20050317.html>, 2005. március 17.
- A pomázi városi könyvtár bemutatása – <http://www.emagyarorszag.hu/helyi/hirek/846.html>

- Szalay Dániel: Győr, a digitális város – http://www.radio.hu/index.php?cikk_id=111035, 2004. október 21.
- A TakarNet rendszer – <http://www.ingatlanjog.hu/index.php?adv=&tema=21&action=24>
- Társadalmi felzárkóztatás – <http://www.ki.oszk.hu/pulman/dg/dgtarsadfelzark.html>
- Teleházakban segítik a tatabányai állástalanokat – <http://www.sg.hu/cikk.php?cid=41140>, 2005. december 1.
- Újabb internet-hozzáférési pontok a határon túli magyaroknak – <http://www.ihm.gov.hu/hirek/edemokracia/ihm-int-pont.html?query=emagyar%20pontok>, 2005. március 08.
- Viviane Reading: European Information Society and the Lisbon Strategy. Kangaroo Group Meeting, European Parliament, Brussels, http://europa.eu.int/information_society/newsroom/cf/comnews.cfm?type=sp&page=4, 2005. január 18.
- Viviane Reading: i2010: How to make Europe's Information Society competitive. eEurope Advisory Group, Brussels, http://europa.eu.int/information_society/newsroom/cf/comnews.cfm?type=sp&page=4, 2005. február 22.
- Viviane Reading: i2010 : A new start for Lisbon and for European Information Society and Media policies, The i2010 Conference, London, http://europa.eu.int/information_society/newsroom/cf/comnews.cfm?type=sp&page=4, 2005. szeptember 6.
- Viviane Reading: i2010: The European Commission's new programme to boost competitiveness in the ICT sector, Microsoft's Government Leaders Forum, Prague, http://europa.eu.int/information_society/newsroom/cf/comnews.cfm?type=sp&page=4, 2005. január 31.
- Viviane Reading: i2010 : a new start for Lisbon and for European Information Society and Media policies, The i2010 Conference, London, http://europa.eu.int/information_society/newsroom/cf/comnews.cfm?type=sp&page=4, 2005. szeptember 6.